

OTDK-dolgozat

2025

Károli Gáspár Református Egyetem

Pedagógiai Kar

Tanító alapképzési szak

Kint lenni kín?

Témavezető:

Bárdi Árpád PhD

főiskolai docens, tanszékvezető

Szerzők:

Szabó Mira II. évfolyam

Szász Csenge III. évfolyam

Tanító szak (BA)

Köszönetnyilvánítás

Szeretnénk megköszönni ezennel a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának, pedagógusainak, hogy megosztották velünk tudásukat és lehetőséget adtak, támogattak minket kutatásainkban.

Külön köszönettel tartozunk Bárdi Árpád tanár úrnak, TDK konzulensünknek és mentorunknak, akinek szakmai tudása, támogatása nélkül ez a dolgozat nem jött volna létre. Köszönjük a rengeteg lehetőséget, hogy elvitt a témánkkal kapcsolatos helyekre, megmutatott és közvetlenül tapasztalhattunk módszereket. Kiemelnénk a kétszer három napos erdei iskolát, ami elindította és megalapozta kutatásunk, szakdolgozatunk irányát.

Rezümé

Kint lenni kín?

A természetet legeredményesebben a természetben lehet megismerni (Czekuš, 2002). Kutatásunkban a természet és a gyermek kapcsolatával foglalkoztunk, leginkább 3-4. osztályos gyermekek körében, szűkebb megvilágításban pedig három alternativitás irányába elmozduló iskolát vizsgáltunk meg, melyek nagy hangsúlyt fektetnek a környezeti nevelésre és a természetben töltött időre. A három iskolának nagy előnye, hogy a környező adottságok igen kedvezőek egy ilyen alternatív jellegű iskola működéséhez.

Tavasszal végeztünk egy előkutatást két erdei iskolában, ami alapján megfogalmaztunk 3 hipotézist, melyre a fő kutatásban kerestük a választ. Ehhez szükségünk volt a gyerekek, pedagógusok és a szülők bevonására is. A gyerekek körében egy rövid kérdőívvel mértük a gyűjtési szokásaikat, helyszínválasztásukat, valamint a természetben töltött idejüket és ennek elégedettségét. A pedagógusoknak interjú formában tettünk fel kérdéseket arról, hogy mennyi időt töltenek kint a gyerekekkel, milyen lehetőségeik vannak erre vagy hogy lehetséges-e a csak természetben való oktatás. A szülőket is bevontuk, hogy felmérjük családi környezetben a természetben töltött idő mennyiségét, illetve ennek akadályozó tényezőit. Számukra egy rövid Google Forms-os kérdőív készült. Összesen 107 gyermeket mértünk, 6 pedagógussal készítettünk interjút és 44 szülő töltötte ki a kérdőívet.

Az előkutatás alapján feltett hipotéziseink a három intézményre levetítve beigazolódnak, ugyanis a közvetlen élmény, mint például egy őszi levélgyűjtemény készítés, valóban befolyásolja a gyerekek gyűjtési szokásait. "A kampányszerű kinti tartózkodás nagyobb hatást gyakorol a helyszínválasztásra, mint a rendszeres." hipotézisünkre azt a választ kaptuk a mérésünk eredményeként, hogy a rendszeres és a kampányszerű kintlét is befolyásolja, de a rendszeres nagyobb hatással bír. A lehetőségek valóban befolyásolják a kinti tartózkodás vágyát? Igen, valóban befolyásolják, iskolai és otthoni szintén egyaránt. A reprezentatívabb kép érdekében a kutatást érdemes lenne folytatni több alternatív és nem alternatív iskola körében is.

Kutatási céljaink között szerepelt, hogy kiderítsük mi állhat útjában annak, hogy a természetben oktassanak a pedagógusok, illetve mi akadályozza meg a szülőket, hogy több időt töltsön gyermekük a természetben. További célunk volt, hogy felmérjük a gyerekek természetben töltött idejének elégedettségét, amely a címválasztásban is nagy szerepet játszott.

Kulcsszavak: gyermek és természet kapcsolat, környezeti nevelés, kinti tanulás, természetben töltött idő akadálya, környezeti helyszínek

Tartalomjegyzék

1.	Témaválasztás indoklása.....	7
2.	Elő kutatás.....	8
3.	Célok, hipotézisek	15
3.1	Célok.....	15
3.2	Hipotézisek.....	16
4.	Szakirodalmi háttérelmzés.....	17
5.	Az empirikus kutatás ismertetése	27
5.1	Kutatási eszközök	27
5.1.1	A pedagógusi interjú kérdéseinek összeállításának szempontjai.....	28
5.1.2	A szülői kérdőív összeállításának szempontjai	28
5.1.3	A gyerekekkel készült kérdőív eszközei.....	28
5.2	Az intézmények rövid bemutatása.....	29
5.2.1	Kosdi Arany János Általános Iskola.....	29
5.2.2	Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskola	31
5.3	A felmérés menete	32
5.3.1	Gyerekekkel készült felmérés	32
5.3.2	Pedagógusokkal készült felmérés.....	34
5.3.3	Szülőkkel készült felmérés.....	34
6.	A kutatás elemzése	35
6.1	Gyerekekkel készült kérdőív eredményei	35
6.2	Szülői kérdőív eredményei.....	42
6.3	Pedagógusokkal készült interjú eredményei	45
6.3.1	Kosd - Kosdi Arany János Általános Iskola.....	45
6.3.2	Terény - Budapest School.....	48
6.3.3	Göd - Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskola	49
7.	Hipotézisek igazolása	51
7.1	1. hipotézis: A közvetlen élmény befolyásolja a gyűjtési szokást	51
7.2	2. hipotézis: A kampányszerű kinti tartózkodás nagyobb hatást gyakorol a helyszínválasztásra, mint a rendszeres.....	52
7.3	3. hipotézis: A lehetőségek befolyásolják a kinti tartózkodás vágyát.....	53
8.	Tovább lépés lehetőségei	55
9.	Összefoglalás.....	56
10.	Ábrajegyzék.....	57
11.	Irodalomjegyzék	58

12.	Mellékletek.....	60
12.1	1. melléklet: Gyermekek kérdőíve (fő kutatás)	60
12.2	2. melléklet: Pedagógus interjú kérdései.....	60
12.3	3. melléklet: Szülői kérdőív	61
12.4	4. melléklet: Elő kutatásban lévő gyermekek kérdőíve	62

1. Témaválasztás indoklása

„A természet mindig, mindenkor elérhető a számunkra. Akár egy türelmes tanítómester, vár, hogy megálljunk és összekapcsolódjunk vele.” (Esterházy, 2021.)

Mindkettőnk számára prioritást élvez a természetben töltött idő és tevékenység, így az is foglalkoztat pedagógus hallgatóként, hogy miként érhető el a gyermekeknél a természetközelség és a vágy arra, hogy szabadidejüket szívesen töltsék el ott.

Vajon ezt már meghatározza az elsődleges szocializáció helye: a családi környezet, melyben felnőtt vagy ezen lehet még a későbbiekben is alakítani? Többek között ez vezetett minket ahhoz, hogy megvizsgáljuk az általános iskolás korosztályú gyermekek természethez fűződő kapcsolatát, minőségét, valamint a gyermekek konkrét helyszíni lehetőségeit.

A digitális forradalomnak köszönhetően a gyerekek nemzedékről nemzedékre hamarabb alakítanak ki szoros kapcsolatot a virtuális világgal, ahol számtalan lehetőségük van a szabadidejüket erőfeszítés nélkül, mégis ingergazdagon eltölteni. Vajon hogyan hat ez a természetben töltött idő mennyiségére? Van-e arra lehetőség, hogy digitális eszközeinket beépítsük a természetben szerzett élményekbe?

A klímaváltozás idején sok kérdés felmerül, hogyan óvhatjuk környezetünket, hogyan bánjunk vele, mely téma már a gyermekkorban is nagy jelentőséggel bír. A NAT 2020-as rendeletben találkozhatunk azzal a jelenséggel is, hogy első és második osztályban búvópataként jelenik meg csupán a környezetismeret tantárgyi oktatása. Valóban teljes mértékben beépíthető lenne ez a korábban különálló tárgy a jelenlegi oktatási rendszerbe?

Ezen témákon keresztül oda lyukadtunk ki, hogy egy egyetemi tanárunk segítségével eljuthattunk egy általa szervezett erdei iskolába.

2. Elő kutatás

Elő kutatásunkat erdei iskolában végeztük két alkalommal, melyben két iskola, három évfolyam vett részt.

“Az erdei iskola olyan többnapos, szorgalmi időben megvalósuló, a szervező intézmény székhelyétől különböző helyszínű, környezethez illeszkedő nevelési-tanulásszervezési egység, melynek során a tanulás folyamatát – a tanulói képességek fejlesztését és a tananyag elsajátítását – a tanulók aktív, együttműködő, cselekvő (kooperatív-interaktív) megismerő tevékenységére építik.” (Czippán, Gazdag & Lehoczky 2001)

Célunk volt felmérni a tanulók kinti környezetéhez, állatokhoz való viszonyulását, a helyszínválasztás prioritását feltérképezni, gyűjtési szokásaikat tanulmányozni, valamint kirándulási vágyaikat megvizsgálni.

Kutatásunkban a Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskola 3. osztályos tanulói (52 fő), a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola 5. osztályos tanulói (30 fő) vettek részt, kik különböző időpontban táboroztak három napot erdei iskolában. Kontrollcsoportként egyszeri alkalommal mért tanulók szintén a Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskola 2. osztályos diákjai (19 fő) voltak.

A kutatásban 101 tanuló vett részt, melyből 52 fő harmadik osztályos volt, 30 fő ötödik osztályos volt, és kontrollcsoportként 19 második évfolyamos volt.

Empirikus kutatásunkat kérdőív formájában végeztük, melyet a tanulók három alkalommal töltöttek ki: erdei iskola első- és utolsó napján, valamint utánkövetésként az esemény időpontját követő első/harmadik hónapban. A kitöltés többszöriségével feltételeztük, hogy kimutatható lesz, hogy a közvetlen élmény befolyásolja a tanulók válaszait.

Az első kérdés a tanulók által kedvelt helyszínválasztást méri, mely rámutat arra, hogy milyen lehetőségeik vannak a pedagógusoknak az iskolaudvaron kívül a kint tartózkodásra, valamint mutatja a gyermekek prioritásait. A második kérdés a kint tartózkodás gyakoriságának vágyát vizsgálja, mely irányadó lehet a tanítás során. A harmadik kérdés a kirándulás -mint alternatív, környezeti nevelési program- gyakoriságának vágyát elemzi. A negyedik kérdés a tanulók közvetlen környezetében lévő állatokhoz való viszonyulását tanulmányozza. Az ötödik kérdés felméri a gyűjtési szokásokat.

Pontos kérdéseink az alábbiak voltak:

1. A hangulatjeleken jelöld, hogy az alábbi helyszíneken mennyire. szeretsz tartózkodni! (üres=nem voltál még)

- a. Park
 - b. Játsszótér
 - c. Erdő
 - d. Kert
2. Milyen gyakran szeretnéd, hogy kimenjetez a tanóra keretében az iskola épületéből a természetbe, karikázd be!
- a. Mindennap
 - b. Hetente pár alkalommal
 - c. Havonta pár alkalommal
 - d. Félévente
 - e. Soha nem voltunk még kint
3. Milyen gyakran szeretnél kirándulni?
- a. Havonta pár alkalommal
 - b. Félévente
 - c. Évente
 - d. Nem szoktam kirándulni
4. Mennyire félsz az alábbi állatoktól, karikázd be! (1=nagyon félek, 5=egyáltalán nem félek)
- a. Pók

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
 - b. Hangya

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
 - c. Méh

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
 - d. Kutya

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
 - e. Kullancs

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
 - f. Poloska

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
5. Mit gyűjtesz, ha a természetben vagy? Sorolj fel minimum 3 dolgot!

Feltételezéseink:

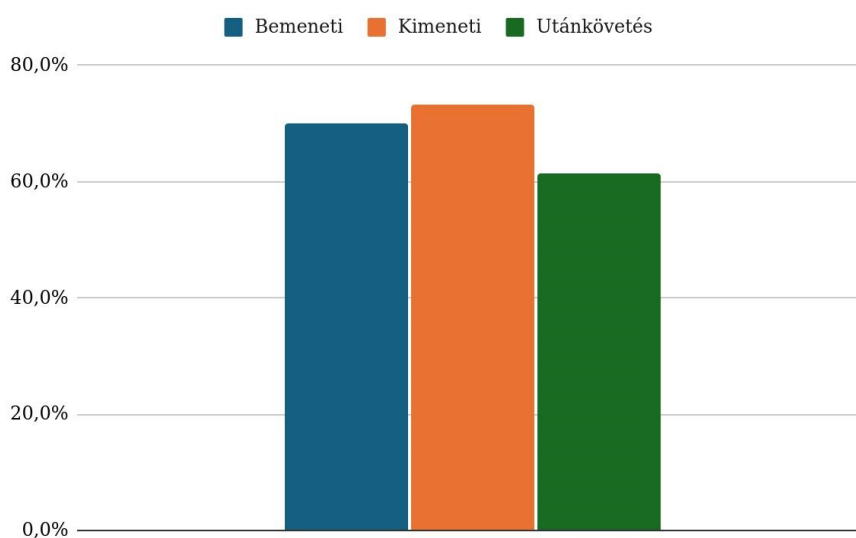
1. Több tanuló sorolja kedvelt helyszínnek az erdőt közvetlen az esemény után, mint előtte, valamint az utánkövetés során.

Ezen feltételezésünk a 3. évfolyamos tanulók esetében nem igazolódott be, ellenkezője teljesült. A bemeneti kérdőívben a tanulók 61.5%-a, a kimeneti kérdőívben 38.5%-a, az utánkövetés során 68.1%-a nyilatkozott arról, hogy szívesen tartózkodna erdőben (lásd 1. ábra). Megfigyelhető egy jelentős csökkenés az erdei iskola végére, ami felveti a kérdést, hogy a kampányszerű kintlét milyen hatással van az általános iskolai tanuló gyermekek helyszínválasztására.

3. osztály			
1. feladat	Bemeneti	Kimeneti	Utánkövetés
	61,50%	38,50%	68,10%

1. ábra: Elő kutatásban az erdei helyszín választásának változásai a 3. évfolyamon

Ezzel szemben az 5. évfolyamon teljesült feltételezésünk, hiszen a bemeneti kérdőívben 70%, kimeneti kérdőívben 73.3%, az utánkövetésben 61.5% nyilatkozott arról, hogy szívesen tartózkodik erdei környezetben, melyről tanúskodik a 2. ábra.

2. ábra: Elő kutatásban az erdei helyszín választásának változásai az 5. évfolyamon

További kutatást igényel az évfolyamok közötti jelentős eltérés magyarázata.

2. *Több tanuló szeretne gyakrabban kimenni tanóra keretein belül közvetlen az esemény után, mint előtte, valamint az utánkövetés során.*

Az 5. osztályos tanulók esetében részben teljesült a feltételezés. A számok jelentős csökkenést mutatnak az utánkövetés során, lásd a 3. ábrán, melynek oka lehet a vizsgált tanulók esetében: a tanév végén, június elején készült a kutatás, a jó időre való tekintettel több időt tartózkodtak levegőn a tanulók a lazább iskolai környezetben, míg az utánkövetés szeptember elején zajlott, az új tanév kezdetén, mely a tanuláshoz való visszaszokás ideje.

5. osztály			
2. feladat	Bemeneti	Kimeneti	Utánkövetés
	13	13	5

3. ábra: Kinti tartózkodás vágya az 5. évfolyamon az előkutatásban

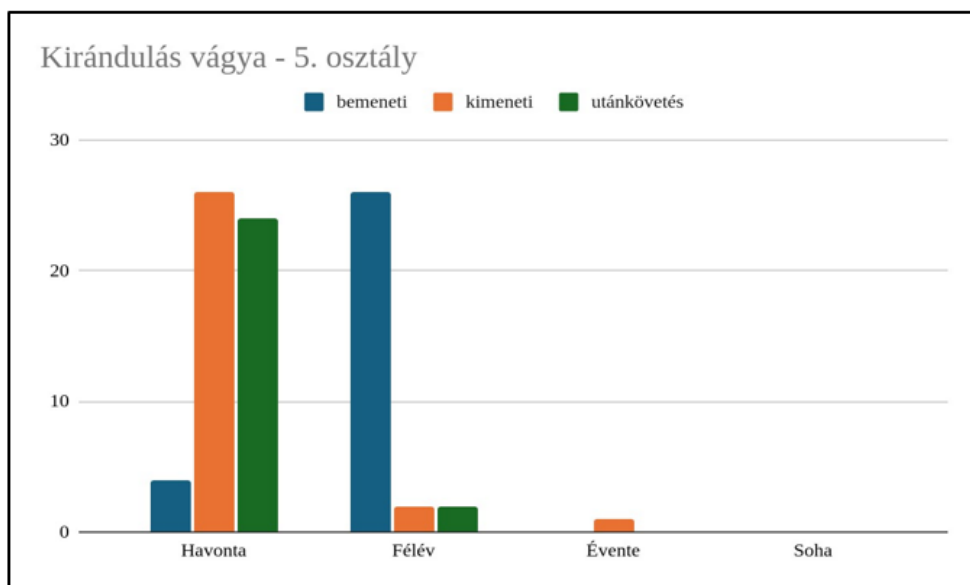
3. *A kontroll csoport kevesebb félé tárgyat, élőlényt fog felsorolni.* A fentebb megfogalmazott feltételezésünk ezen tanulók esetében teljesült, mivel ők nem töltöttek három napot erdei környezetben, így nem volt lehetőségük gyűjtenivalókat közvetlenül tapasztalni, látni. A 4. ábra mutatja, hogy az évfolyamok számszerint hányféle tárgyat írtak.

5. feladat	
osztály	db
3.	27
5.	25
2.	13

4. ábra: A gyűjtések sokszínűsége számokban kifejezve

A kérdőív kitöltése folyamán tapasztaltuk, hogy a 3. évfolyam nagy százaléka nem volt tisztában a park fogalmával. Sokan megkérdezték, milyen egy park, de voltak akik továbbsiklottak, háttértudás nélkül jelöltek valamit, így az értékelés során az eredmények nem tükrözhetik a valóságot. Az ismeretlen fogalom áthidalására megoldás, hogy szemléltető képet (is) rakunk a kérdőívbe, melyet a fő kutatásban már alkalmaztunk.

Az 5. évfolyam kirándulás vágyának száma kimagaslóan megfordult a bemeneti és kimeneti kérdőívben. A bemeneti kérdőívben a 30 tanulóból 4 fő nyilatkozott arról, hogy havi rendszerességgel szeretne kirándulni és 26 diák félévente egyszer, míg a kimeneti kérdőívben 26 fő jelezte, hogy havi rendszerességgel kirándulna (lásd 5. ábra). Befolyásolhatta az a tényező, hogy az első napon a tanulók egész délelőtt túrázott a Börzsönyben. Ezen évfolyam esetében a kampányszerű tevékenység befolyásolta a tanulók vágyáról való nyilatkozást.

5. ábra: Kirándulási vágy az ötödik osztályosok között

A Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskola Budapest kertvárosi részén, a XVI. kerületben található, így az odajáró diákok zöme kertes házban lakhat. Feltételezve a kertben való rendszeres tartózkodást, hatással van a helyszínválasztásra, melyet a számok is igazolnak az alábbi módon. A bemeneti kérdőívben a 3. osztályos diákok 53.8%-a, a 2. évfolyamos tanulók 47.4%-a nyilatkozott arról, hogy nagyon szívesen tartózkodik kertben. A 3. osztályosok a továbbiakban is hasonló arányban mondták, hogy szívesen tartózkodnak a fentebb említett helyszínen (lásd 6. ábra).

	bemeneti	kimeneti	utánkövetés
3. évfolyam	53,80%	46%	53%
2. évfolyam	47,40%		

6. ábra: A kertben való tartózkodás vágyának összehasonlítása a 3. és 2. évfolyamon

Az 5. évfolyam esetében megfigyelhető, hogy a kimeneti kérdőívben megjelennek az erdei iskolában látott élőlények, tárgyak, melyek bővítik a felsorolást, majd az utánkövetés során csökken a felsorolt mennyiség és széleskörűség. Jó példa erre a fűszernövények felsorolása. Ilyen növényekkel egy érzékszervi feladat kapcsán találkoztak a tanulók az erdei iskola második napján. A kimeneti kérdőívben megjelenik felsorolásként a rozmaring és a fűszernövény.

A 4. feladatban a számskála két vége nem a megszokott módon volt kódolva: 1=nagyon félek, 5=egyáltalán nem félek, ami felett elsiklott mind a három évfolyamból jelentős tanuló. A kérdőív beadása alkalmakor rákérdezve, hogy valóban nagyon fél az említett állattól realizálta a gyermek, hogy figyelmetlenség okán félreértelmezte a feladatot. Ezt a hibalehetőséget nem tudtuk kiszűrni mindegyik tanuló esetében, így a kapott eredmények nem valószínű, hogy azt tükrözik vissza, amit mérni kíséreltünk. Tanulsága az esetnek: fordítva kell számozni a számskálát, hogy valós válaszokat kapjunk.

Elő kutatásunk megalapozta fő kutatásunk irányát, miszerint három területtel foglalkoztunk tovább: gyűjtési szokás vizsgálata, a helyszínválasztás, valamint a lehetőségek befolyásolják a kint tartózkodás vágyát.

A gyűjtési szokás vizsgálat során szembeötlött, hogy a leggyakrabban előforduló gyűjtött tárgyak: kő, levél, bot, makk, gubacs, toboz, gesztenye. Ezen tárgyak legnagyobb része a tavaszi, nyári időszakban fellelhető, míg a gesztenye és a toboz inkább az ősszel fordul elő sűrűbben. A bemeneti kérdőív során mindhárom évfolyam szabadjára engedte fantáziáját és őszi terméseket is írt, majd a közvetlen tapasztalatok után korlátozódott a gyűjtési tárgyak az adott évszak lehetőségeire. Megfigyelhető a 7. ábrán, hogy mindhárom évfolyam hasonló tárgyakat gyűjt, így fő kutatásunkban az első hét leggyakrabban gyűjtött természetben előforduló eszköz közül szeretnénk megvizsgálni a legkedveltebbet. Következtetésként vontuk le, hogy a közvetlen lehetőségek befolyásolják a gyűjtési szokást, ez esetben az évszakok adta lehetőségekben gondolkodnak a tanulók.

3. osztály					
Bemeneti		Kimeneti		Utánkövetés	
kő	21	kő	25	kő	21
makk	19	levél	21	levél	20
levél	18	bot	17	bot	17
5. osztály					
Bemeneti		Kimeneti		Utánkövetés	
levél	14	levél	14	levél	16
kő	10	gubacs	9	kő	12
gubacs	9	kő	8	bot	10
2. osztály					
Bemeneti					
Makk	14				
Toboz	9				
Gesztenye	9				

7. ábra: A különböző évfolyamok gyűjtési szokásai

Felmerült kérdésként, hogy a kampányszerű vagy a rendszeres tartózkodás befolyásolja jobban a helyszínválasztást, hiszen az erdei iskola után azt nyilatkozták, hogy szívesebben tartózkodnak az erdőben, míg idő elteltével, az utánkövető kérdőívben csökkentek az 5. osztályosoknál az erre vonatkozó számok. Kérdés továbbá, hogy ha egyes tanulók mindennapjaiban helyszínként szerepel az erdő, nagyobb arányban választják-e kedvelt helynek egy átlagos őszi napon azt azon diákokkal szemben, akik kampányszerűen tartózkodtak erdei környezetben. Fő kutatásunkban így az előkutatás helyszíneit kell sorbatenniük a rendszeresen erdei környezetben tartózkodó tanulóknak.

A fentebb említett gondolatmenetet kiterjesztve alátámasztandó az is, hogy a lehetőségeink befolyásolják a kint tartózkodás vágyát. Egy belvárosi iskolában tanuló diák alkalmazkodik azon szituációhoz, hogy nem mennek ki erdei környezetbe, mivel nincs rá lehetőség, így számára nem lesz kiemelkedően fontos helyszín egy átlagos tanítási napon az erdő. Ezzel szemben egy iskolai szinten rendszeresen ilyen környezetben szocializált tanulónak kiemelten

fontos lesz e helyszín. Fő kutatásunkban a lehetőségek adta helyszínválasztást vizsgáljuk tovább.

3. Célok, hipotézisek

3.1 Célok

Szinte minden pedagógus számára vonzó lehet a Skandináviában folytatott oktatás. “Skandinávia természetközpontú kultúrája, amit a friluftsliv testesít meg (szabad fordításban ez körülbelül annyit tesz, „élet a szabadban”), nem csupán a szabadtéri tevékenységek összességét jelenti. Egy életmód, amelyet a mai napig sokan az egészséges, sokoldalú, ökotudatos gyereknevelés alapjának tekintenek. Ahogy szaporodtak a természetben töltött idő jótékony hatásairól szóló kutatások, egyre több skandináv iskola és óvoda tette prioritássá a szabadtéri időtöltést. A szünetek, amelyek nagy részét odakint töltik a gyerekek, már így is nagyjából a tanítási nap 20 százalékát teszik ki Svédországban. Sőt egyre több iskola viszi ki a szabadba az oktatást is. A természetszerető szülők körében egyre népszerűbbek az erdei iskolák – azaz az olyan óvodák, ahol a gyerekek a nap nagy részét egész évben kint töltik a szabadban. “(Linda Åkeson McGurk, 2020)

A vonzalom és a vágy miatt kutatásunk fő célja az volt, hogy felmérjük néhány hazai iskolában történő környezeti nevelés módszerét, minőségét és lehetőségeit. Megpróbálva ezzel bizonyítani, hogy ez egy követendő és lehetséges példa, megéri bele energiát és időt fektetni.

A hipotéziseken keresztül megpróbáltuk feltárni, hogy az alternatív jellegű iskolákban milyen eszközök segítik a környezeti nevelést, valamint hogy milyen lehetőségeik vannak erre. Felmértük, hogy a gyerekek milyen viszonyban vannak a természettel, mennyi időt töltenek ott és melyik helyszínt kedvelik a leginkább, milyen természeti tárgyakat gyűjtenek, ha az iskola nagy hangsúlyt fektet a természetben töltött időre, mindennapos lehetőséget, különböző projekteket biztosít ennek érdekében. Céljaink soraiban többek között az is szerepelt, hogy kiderítsük mi állhat útjában annak, hogy a természetben oktassanak a pedagógusok, illetve mi akadályozza meg a szülőket, hogy több időt töltsön gyermekük a természetben.

Kutatási eredményeink alapjául a gyermekekkel végzett felmérés, a pedagógusokkal készült interjú, a szülői kérdőív, valamint az intézményi látogatások megfigyelései szolgálnak.

Mindennek megismerésével szeretnénk saját pályafutásunk alatt mi is beépíteni a környezeti nevelést, valamint kihasználni a természet adta lehetőségeket és ezzel együtt ösztönözni pedagógustársainkat, hogy ők is hasonlóan járjanak el.

3.2 Hipotézisek

Hipotéziseink megfogalmazásában az erdei iskolában végzett előkutatásunk és annak eredményei mutattak irányt.

Hipotéziseink a következők:

- 1. A közvetlen élmény befolyásolja a gyűjtési szokást.**
- 2. A kampányszerű kinti tartózkodás nagyobb hatást gyakorol a helyszínválasztásra, mint a rendszeres.**
- 3. A lehetőségek befolyásolják a kinti tartózkodás vágyát.**

4. Szakirodalmi háttérelvezés

Történeti visszatekintés

A civilizáció fejlődése során az embernek a természethez való kapcsolata változásokon ment keresztül. Ez a viszony három szakaszra bontható (Kohák, 1997, idézi Lányi, 2000).

Az első szakasz volt a kultúra hajnalán, a vadászó-gyűjtögető életmóddal együtt járó természetközelség megtapasztalása, ami a természettől való félelemmel jár együtt. Ez a természetfelfogás nem harmóniára törekedett a természettel, csak arra, hogy a természet megadja azt, ami az emberek számára szükséges. Környezetének ismeretére a pusztta túlélés miatt volt szüksége az embernek (Bas, Tekso & Ertepinar, 2011).

A második szakasz a mezőgazdaság megjelenésével kezdetét vette. A föld a gazda tulajdona lett, ahol az ő törvényei és akarata érvényesült. Minél nagyobb lett az ember szükséglete, minél bonyolultabb, hatásosabb módszerekkel tudta igényeit kielégíteni, annál nagyobb szeletet hasított ki a természetből. A gazdálkodó társadalmak természetfelfogásában a természet épp ezért kimeríthetetlennek tűnik. A természetnek alárendelt emberből a természettel egyenrangú partner lesz.

A harmadik szint az ipari, fogyasztói társadalmak természetfelfogása. A partnerségből hamarosan fölöttiség lett, az ember már természet fölöttinek érzékeli magát, a természetre csak kimeríthetetlen nyersanyagforrásként tekint (Huang & Chang, 2003). Az ember igénye, hogy újabb földterületeket hódítson meg és használjon ki, a természeti erőforrások drasztikus csökkenését, a szennyező anyagok olyan mértékű felhalmozódását eredményezte, ami bármikor ökológiai katasztrófához vezethet (Niklanović & Miljanović, 2008). A fejlett civilizációkban a természet, az élőlények már nem partnerek, hanem a gazdasági haszonszerzés tényezői (Fien, 1999, idézi Havas, 1999). Mindhárom természetfelfogás a természetet korlátatlannak fogja fel (Molnár, 2009). (Major, 2012.)

Környezeti nevelés, fenntarthatóságra való nevelés

A 19. század végétől kibontakozó gyermekközpontú reformpedagógiai koncepciók – köztük Célestin Freinet pedagógiai alapelvei és technikái – olyan változásokat indítottak el a tanítás és tanulás szervezésében, amelyek a korábbi tudástranszfer jellegű ismeretszerzés helyett a tanulók életkori sajátosságaira fókuszáló, élmény- és tevékenység-központú, természeti és társadalmi környezetből kiinduló tudáskonstrukciós folyamatot tekintették a gyermeki tanulás

kulcsának. Legyen a kisgyermekkorai tanulás napjainkban is természetbeni tanulás, amely élményalapú, tele van felfedezéssel, kalanddal, kihívással és meglepetéssel. A fejlett érzelmi képességű embereknek ugyanis jóval nagyobb az esélyük a sikeres, megelégedett életre, mert elsajátították azokat a lelki szokásokat, amelyekkel a teljesítőképességüket képesek növelni. A bölcsőtől a sírig tartó tanulás, az emberi elsajátítás minden formája egyfajta felfedezés, kaland, utazás, mely jó érzések nélkül nem lehet tartós és eredményes. (Kissné & Varga 2023.)

Az 1992-ben megtartott, környezettel és fenntartható fejlődéssel kapcsolatos riói konferencia óta tudjuk, hogy a gyerekek elismert és fontos szerepet játszanak a fenntartható környezet fejlesztésében. Mivel a környezettel szembeni pozitív hozzáállás gyermekkorban alakítható ki, nagyon fontos szerepe lehet a jövőre nézve a gyerekek és a fiatalok ilyen irányú nevelésének (Kopnina, 2011). Éppen ezért a környezeti nevelés céljainak, feladatainak rendszerszintű, szervezett megvalósítását leghatékonyabban az általános iskolai gyakorlatba lehet beépíteni (Niklanović és Miljanović, 2008).

A 'fenntarthatóság pedagógiája' kifejezés magába foglalja mindazokat a pedagógiai törekvéseket, amelyek célja olyan emberek nevelése, akik képesek fenntartható társadalmat kialakítani és működtetni. A fenntarthatóságra törekvés hosszú távú célja, hogy az emberiség rendelkezésére álló erőforrásokból biztosíthatóvá váljon az emberi társadalom hosszú távú működése (Varga, 2003; Song, Zhou és Zhang, 2011).” (Major, 2012.)

A környezeti nevelés célja a környezettudatos viselkedés, felelős életvitel elősegítése. A tanulók számára elérhetővé kell tenni a természet védelméhez és megőrzéséhez szükséges tudást, attitűdöt. A megfelelő szemlélet közvetítése, illetve az érdeklődés felkeltése és fenntartása minden iskola és pedagógus kötelessége. A hatékony megvalósítás érdekében a Nemzeti alaptanterv, kereshetanterv, valamint több műveltségterület tananyaga, fejlesztési követelményei tartalmazzák az iskolarendszerű környezeti nevelés célját, tartalmát, elvárásait. (Horváth, 2022.)

A környezeti nevelés során magas szintű készségek – kritikai gondolkodás, kreatív gondolkodás, integrálókészség és problémamegoldás – fejlesztése valósulhat meg, mivel valós problémákat vet fel, amelyeket tanulmányozni vagy szimulálni lehet. A környezeti nevelést úgy is értelmezhetjük, mint a viselkedés megváltozásával összefüggő készségek és értékek fejlesztését, amelyek szerves részét alkotják az ökológiai műveltségnek (Fűzné Kószó, 2002).

A környezet minőségének megtartása és javítása érdekében különösen fontos olyan tanulási mechanizmusok fejlesztése, amelyek segítenek a diákoknak megérteni a természeti környezet és az emberi – gazdasági, társadalmi és politikai – tevékenységek közötti összefüggéseket, s

azt, hogy a problémákat hogyan lehet megoldani. Ebben az értelemben a környezeti nevelés kapcsolatrendszer biztosít a magas szintű gondolkodási és tanulási készségek fejlesztéséhez (Fountin, Koppen és Leemans, 2011).

A környezeti nevelésnek nagy problémája, hogy egyedül a tények ismerete és az attitűd nem jó előrejelzője a környezettudatos viselkedésnek, és nem változtatja meg az emberek természethez fűződő viszonyát. Az attitűd maga is egy érzékeny és változó okozat, egy következmény, ami nem önmagában letező entitás, így a viselkedésre csak indirekten hat. A személyiség komplex működésének következményeként sajátosan dolgozza fel a környezetből kapott információkat a szintén sajátos kognitív eszközeivel. Így sem a kutatásban, sem a nevelésben nem az attitűd mint következmény vizsgálata és formálása a cél, hanem az attitűd közvetlen meghatározói (Varga, 2004).

A szülők környezettel kapcsolatos attitűdjei, magatartása szerepet játszhatnak, alakíthatják a gyerekek környezeti attitűdje és viselkedését, ezért kérdeztük ki a mért tanulók szüleit, hiszen ők még olyan korban vannak, amikor nagyon nagy valószínűséggel az otthoni mintát látva gondolkodnak. Azonban a gyors kulturális változások, a globalizáció hatására a gyerekek attitűdjei nagy valószínűséggel eltérnek majd a szüleikétől. Várhatóan a gyerekek meglévő – és folyamatosan változó – hozzáállása, illetve attitűdjeik hatására új utakat találnak majd a fenntartható fejlődés és a környezet megóvása érdekében az elkövetkező évtizedekben. Tehát az, hogy a gyerekek hogyan fordítják le a maguk számára a környezettel kapcsolatos kérdéseket, és az elméletet hogyan váltják tettekké, fontos következményekkel járhat bolygónk jövőjére nézve (Kopnina, 2011).

A környezeti nevelés interdiszciplináris jellegű (Pace, 2003), tartalma beépülhet az általános iskolai tantárgyak tartalmába, akár az állampolgári ismeretek, a természettudományokkal foglalkozó tantárgyak tantervébe, iskolán kívüli foglalkozások témájába egyaránt. Éppen ezért fennáll a veszélye annak, hogy a környezeti nevelés által közvetítendő tudás felaprózódik, felhígul a sok tantárgy tartalmán belül. Ezért lenne szükség intenzív környezeti nevelési programok megvalósítására az eddig kialakult nevelési gyakorlat mellett (Carleton-Hug és Hug, 2010).

A környezeti nevelési programok ugyanúgy alkalmat teremthetnek az interdiszciplinaritás megvalósítására az oktatásban, mint a hagyományosan szervezett környezeti nevelési rendszer, azzal, hogy a programok keretében intenzívebb, maradandóbb élményekkel, komplexebb tudásanyaggal gazdagodhatnak a gyerekek. A környezeti nevelés, különösen a kisgyermekkorban, több, mint csupán a természettudomány oktatása. Ebben a korban a tények és törvények ismereténél fontosabb a közvetlen tapasztalatszerzés. A megfelelő környezeti

nevelési programmal el tudjuk érni, hogy a gyermekek fogékonnyá váljanak a természet szépségeire, és kialakuljon bennük a felelősségtudat a természeti környezet iránt. Fontos, hogy a gyermekek megértsék: a természeti környezet minden tagja között kölcsönös egymásrautaltság áll fenn. Nem eléggé hatékonyak azok a környezetvédelmi programok, amelyek csak a környezet veszélyeztetésével kapcsolatos tényeket közlik a közösséggel. Csakis akkor lehet megoldani a környezeti problémákat, ha az attitűdjeink megváltoznak (Wilson, 1994).

Természetben való oktatás

A természetet legeredményesebben a természetben lehet megismerni (Czekuš, 2002). Az érintetlen természettel való találkozás kora gyermekkorban kulcsfontosságú jelentőséggel bír, a környezeti értékek megóvására való hajlam kialakítása érdekében (Kahtz, 1995; Kopnina, 2011). Közvetlen tapasztalat hiányában nehezen építhető ki a személyes felelősség érzete a környezet iránt (Jovanović, Živković és Anđelković, 2010). Arra kell törekedni, hogy a gyerekek ösztönös belső késztetését követve támogassuk a természeti környezethez való szoros kapcsolat kialakulását (Sobel, 1999, idézi Fűzné Kószó, 2002).

A szabadban végzett feladatok hatásos kiegészítői lehetnek a tankönyveknek, mivel érdeklődést felkeltő, konkrét tapasztalatot kínálnak, továbbá fejlesztik a környezeti problémák megoldásához szükséges készségeket és stratégiákat. Ha a tanulók saját maguk vizsgálnak meg például helyi problémákat, akkor az ebből származó meggyőződésük pozitív lesz (Brossard, Lewenstein és Bonney, 2005). A természetben történő megfigyelések során szinte észrevétlenül sajátítják el a tanulók az ismereteket, fejlődik környezettudatos magatartásuk (Kövecsesné Gősi, 2009). A természetközeli megvalósuló tanulás vezethet csak el oda, hogy a gyerekek közel kerüljenek a természethez, élményeket, tapasztalatokat szerezzenek vele kapcsolatban, pozitív viszony, kapcsolat alakuljon ki az ember és a természet között. Mindezt osztálytermi környezetben nehéz megvalósítani (Dopico és Garcia-Vazquez, 2011), függetlenül attól, milyen magas a környezettel kapcsolatos oktatás színvonala. A természettel való közvetlen érintkezést nem lehet mással helyettesíteni (Kobierska, Tarabula-Fiertak és Grodzińska-Jurczak, 2007).

Lehetőséget kell adni a gyerekeknek, hogy sok időt töltsenek a természetben olyan felnőttek mellett, akik felelős magatartást tanúsítanak a környezetük iránt. A gyermek először érezze jól magát a természetben, szeresse azt, s csak ezután foglalkozzon a természet problémáival, hiszen a megfelelő érzelmi motiváltság után reagál csak érdeklődéssel a környezeti

problémákra (Füzné Kószó, 2002). A szeretet nélküli tudás nem tartós. De ha először a szeretet alakul ki, a tudás biztosan követni fogja (Sobel, 1999, idézi Füzné Kószó, 2002).

A környezeti nevelés természeténél fogva eleve megkérdőjelezi a hagyományos oktatási formákat, módszereket (Hart, 2010). Már kialakulásától kezdődően markánsan képviselt egy tanulásfelfogást, amely a maga nemében az uralkodó nézetekkel szemben korszerűnek, előremutatónak volt mondható. A környezeti nevelés „ars poeticájához” tartozott mindig, hogy a gyermeknek önállóan kell felfedeznie az összefüggéseket, hogy aktív elsajátításra van szükség, cselekvéseken keresztül, motivált módon kell eljutni elsősorban a mindenféle tartalmakon működő, vagyis általános képességekhez (Nahalka, 2002). Műveltség helyett egyre több figyelmet kapnak a kompetenciák, azaz nem annyira az elsajátított tudás, mint inkább az aktív cselekvőképesség kerül előtérbe (Kiss, 2006).

A környezeti nevelés erdei iskola keretein belül könnyen és hatékonyan megvalósul. Dános-Krajczár Orsolya szakdolgozatában a természet terápiás hatásairól, és annak az erdei iskolában lévő megvalósulásáról ír.

Nem idegen feladat intézményeink számára a gyógyulás színhelyévé válni, hiszen az első szabadlevegős iskolákat is ez a törekvés hívta életre. Az első erdei iskolák azzal a céllal jöttek létre Németországban, hogy az urbanizálódott területeken élő gyermekek is megismerjék az egészséges, természetes környezetet. Az ipari forradalom teremtette egészségtelen életkörülmények magukkal hozták a különféle betegségeket, amelyek a gyerekeket sem kímélték, ezért számukra „iskolaszanatóriumokat” hoztak létre, ahol a szabad levegőn zajlott a tanulók egészségi állapotának megfelelően kialakított oktatás, melynek kiemelt célja volt, hogy a gyerekek könnyebben sajátíthassák el az élővilággal, a környezettel kapcsolatos ismereteket. (Kovátsné Németh, 2010)

Az erdei iskola számos lehetőséget tartalmaz, mely a gyógyulás helyszíne is egyben (lásd Dános-Krajczár 2018.).

Erdőterápia, erdőfürdő

Az erdőfürdőzés nem más, mint ráérősen sétálni a fák között néhány órát, vagy akár egész nap. A kifejezés a Japán Erdészeti Ügynökség tollából származik, és azzal a céllal született meg 1982-ben, hogy minél több embert csábítson ki az erdőkbe. Egyre több kutató kezdte vizsgálni a természet és különösen az összetett erdei ökoszisztéma élettani és pszichológiai hatását. Az elmúlt években a stresszhez köthető betegségek világméretű társadalmi problémává nőttek. Így került a sinrin-joku azaz az erdőfürdő a figyelem középpontjába, mint egy természetes és mindenki számára hozzáférhető prevenciós egészségvédő módszer. A sinrin-joku csökkentheti a különböző, stressz által befolyásolt

betegségek kockázatát, mint a magas vérnyomás, kedélybetegségek, rák, szív- és érrendszeri betegségek, és növeli a test immunválaszát a fertőzések, betegségek során. Az erdei növényzet legnagyobb mértékben vegetációs időszakban termel fitoncid vegyületeket, melyek eredendően a növényeket védik a fertőzésektől és más megbetegedésektől. Több kutatás igazolja, hogy az emberi szervezetre ugyanilyen jótékony hatással vannak ezek a vegyületek. (Li Q, 2007)

A sinrin-joku mérhető hatásai a következők: Megerősíti a legyengült immunrendszert, növeli a természetes őssejtek számát (daganat és fertőzés megelőzés) Serkenti a szervezet relaxáltságát, a paraszimpatikus idegrendszer aktivitásának növelését (alvás- és emésztési zavarok, depresszió kezelése) Csökkenti a szervezet stressz szintjét a szimpatikus idegrendszer aktivitásának csökkentésével Csökkenti a magas vérnyomást, növeli az általános jólétet.

Drámapedagógia, drámaterápia

Számos olyan erdei iskolai játékunk van, mely a szerepjátásra is épít. Minden korosztály számára fontos, hogy lelki elakadásait, nehézségeit, vagy bármilyen feldolgozásra váró élményt, kudarcot, eseményt egy szereplő bőrébe bújva tapasztaljon meg, élje át. E játékok segítik a gyerekek kiegyensúlyozottabb életét, harmonikusabbá tehetnek egy erdei iskolai foglalkozást, és nem utolsósorban nagyon hálásak érte a résztvevők, mivel igen szórakoztatóak. Különösen jó alkalmazni nagycsoportos óvodás korosztálynál, ugyanis nekik ez még saját játékuk, az ő nyelvük, hiszen a szabad játékban ők maguk spontán is alkalmazzák már. Az iskola megkezdésekor az elsősöknek az új helyzet, élettér, megváltozott elvárások feldolgozását segíti. A kiskamaszoknál a zárkózottság mögött rejlő forrongások kiengedésére, feldolgozására alkalmazható. Emellett minden korosztályban jótékony hatása lehet, ahol szükség van a szerepjáték védelmére ahhoz, hogy a csoporttagok szabadabban tudják átélni a feldolgozást igénylő élményeket. Amikor szerepjátékos feladatot adunk, az még nem nevezhető terápiának, hiszen nem szakértő terapeuták vagyunk, és nem feltétlenül az a célunk, hogy a színjátszás élményével segítsük a gyerekeket egy átélt esemény, érzelem, trauma biztonságosabb újraélésére. Mindenesetre jó tudatosítani magunkban e terápiás eszközök létét és hatásmechanizmusát, hogy alkalmazásuk során tisztában legyünk azzal, milyen mély hatást válthatnak ki.

Meseterápia

Amikor az erdei iskolában mesét mondunk - lehetőleg fejből- az önmagában még nem nevezhető terápiának, hiszen nem szakértő terapeuták vagyunk, és nem feltétlenül az a célunk, hogy a mese élményével és a feldolgozáskor átélt úttal megnyissuk a gyerekek nem tudatos

lelki tartalmait, például hogy verbálisan is meg tudjanak fogalmazni egy-egy átélt élményt, traumát. Azonban érdemes tudatosítani magunkban a mese, mint terápiás eszköz mélyen ható működését. De laikusként fontos lehet a Meseterápia a gyakorlatban című könyvben kifejtett lelki immunrendszer erősítő családi történetek alkalmazása kulturális és szociális szempontból. Szabadabb beszélgetésben az ősokról való tudás, a felmenőinkről ránk maradt történetek igen pozitív hatással bírnak egészségi állapotunkra is. A családi történetekkel és helytörténeti sajátosságokkal, néphagyományokkal is érdemes foglalkozni. Kutatási eredmények igazolják, hogy az erős családi és helyi kötelékekkel bíró közösségek, emberek csakúgy, mint az elegyes és többkorú erdőben a fák, egymást védik és erősítik a közösség vitalitásának érdekében. (Kádár & Kerekes, 2017)

Ökoterápia

A szemlélet és a módszer azon alapul, hogy tetteink azok, melyek távolabb vittek a teremtet világtól, így szintén azok lehetnek, amelyek közelebb is hoznak. Begyógyítunk egy természeti sebet, úgy gyógyulunk mi is ezáltal. Mi emberek nem vagyunk elválaszthatóak a természettől, egységet alkotunk, ezért gyógyulni is csak együtt tudunk. Gyerekeknél a talaj védelmét szolgáló gyakorlatok kiválóan alkalmazhatóak. Az Erdő Ajándéka Erdei Iskolában már sok éves hagyomány a meredek hegyoldalban egy kis segítség építése. Nagy faágakat egymáshoz közel halszálkában a kimosott mélyedésbe teszünk, közéjük jönnek a kisebb ágak és levelek. Egy-két év után már jól látszódik az eredménye, és a gyerekeknek is jó érzés segíteni. A vadgazdálkodásban is lehet találni olyan munkákat, melyek közelebb segítik a résztvevőket a természethez (téli szórók, etetők, itatók, szók karbantartása). Számomra hasonló értékkel bír a természet ajándékainak begyűjtése, hasznosítása. (gyógynövények, gyümölcsök, gombák...)

Élményterápia

Az élmény nagyon sokszor képes felhozni olyan mélyen elrejtett emlékeket, melyeket verbális úton nem tudunk megközelíteni. Nagyon sok elakadásunk még a beszéd előtti korban alakul ki, ezért nem is hozzáférhető a szavak szintjén. Olyan résztvevőknek is sokat segít, akik nagyon nehezen tudják megfogalmazni a már későbbi gyerekkorban kialakult rossz érzéseiket, traumáikat. A különböző élményterápiás módszerek felnőtteknél és gyerekeknél egyaránt sikeresen alkalmazhatóak. Gyerekeknél nagyon sokszor gyors és látványos változás érhető el. A módszer belső működését illetően nagyon fontos még, hogy az élményterápia a jelenbe hoz vissza. Igen gyakori probléma, hogy folyamatosan vagy a múltban bolyongunk, vagy a jövőn rágódunk, miközben elfeledkezünk a tudatosságról, a jelenben létezésről. Az élményterápia egyúttal flow-élményt is ad, amikor nem az eredmény számít, hanem az öröme

annak, amit éppen csinállok. (Orvos-Tóth, 2016) Az erdei iskolai gyakorlatban számos gyakorlati elemét alkalmazzuk kimondatlanul ennek a terápiás módszernek. Érdemes használnunk az élményterápia eszköztárát, ha tudatosan szeretnénk felépíteni a természetterápiás erdei iskolai foglalkozás-sorozatunkat. Első lépésként egy meghitt, őszinte, szeretetteljes közeget kell teremtenünk, és a bizalmat kell kiépítenünk. Közös élményekkel lassan lebomlanak a falak, gátak mindenkiben, hogy az utolsó együtt töltött napon közösen megélt katarzis-élményben lehessen részük a gyerekeknek. (Dános-Krajczár, 2018.)

Gyermekek gyűjtési szokásai

A gyerekek számára a gyűjtés egy olyan tevékenység, amellyel fel tudják dolgozni a körülöttük lévő világot, izgalmas és új dolgokat fedezhetnek fel. A gyerekek 6-7 éves kora körül elkezdődik az úgynevezett begyűjtés időszaka, amikor látszólag hasztalan apró tárgyakat és játékokat halmoznak fel. Ez a felnőttek számára sokszor érthetetlen, ám pszichológiai szempontból ez egy teljesen normális folyamat (T. Németh, 2014). A korai gyűjtögetés a birtoklásról szól, ahogy a gyermekek értelme egyre jobban kiteljesedik, annál többet gyűjtenek, egyre több készséget és képességet tudhatnak ezzel magukénak (Burk, 1900). Az egyes gyűjtemények növelik a tanulók osztályozási képességeit, eleinte egy-egy szempont alapján, később több szempont alapján képesek gyűjteményeik csoportosítására (Bihariné, 2002), számos kategóriát hozhatnak létre, ezzel a kreativitásuknak is teret engednek (Cole&Cole, 2006). Megtanulnak különbséget tenni hasonló felépítésű kincsek és tárgyak között. Gyűjteményeik segítségével rácsodálkozhatnak, hogy a világunk milyen sokszínű, és mennyi különleges dologgal találkozhatnak (Anderson, 2012).

Karácsony Sándor társaslelki funkciók szerint négy csoportba sorolja a korcsoportokat: a gyermek, a növvő gyermek, a kamasz és az ifjú. Ezeket a kategóriákat nem pontos korok szerint határozta meg, hanem lelki funkciók szerint, hiszen nem biztos, hogy aki nagykorú, az gondolkodásmódjában felnőtt is (Karácsony, 2002). A gyermek nem tökéletlen felnőtt, hanem tökéletes gyerek, elemi joga a játék. A növvő gyermek a „kölyök” érzelmi hangoltsága felől már az értelmi felé halad. A növvő gyermek ismereteit úgy szerzi, hogy gyűjtöget, válogatás nélkül bármit, és ez a bármi lehetőleg több legyen, mint amit a barátja gyűjt, hiszen egészséges versenyszellem működik ezekben a fiatalokban (Karácsony, 2008). Egy-egy gyűjtemény elkészítése segít a társas kapcsolatok kialakításában is, például a gyermekek egy olyan közösségbe tartozhatnak, ahol a társakat ugyanaz érdekli, mint őket (Gyulai, 1999).

A 6-10 éves korosztályban már egyre jobban a barátokkal szeretik tölteni az időt a gyerekek, majd 13 éves koruk után megtörténik az átpártolás, amikor már a barátok sokkal nagyon szerepet töltenek be a mindennapi életben, mint a szülők, felnőttek (N. Kollár és Szabó, 2004).

A természetbeli gyűjtésekről Caroline Frear Burk kutatásában leírja, hogy a gyermekek a természetben leggyakrabban köveket, kavicsokat gyűjtenek (Burk, 1900). Majd kisiskolás korukra a gyűjtemények kettéválnak, és a lányok lányos, a fiúk pedig fiús természeti kincseket gyűjtenek. A gyermekek 12 éves koruk után már tanulmányaikhoz vagy komolyabb felhasználásokhoz kapcsolódóan gyűjtenek a természetben (Whitley, 1929). Witty és Lehman amerikai kutatók gondolták, hogy a fiúk valamilyen harci tevékenységgel vagy vadászattal kapcsolatos tárgyakat, míg a lányok esztétikai elemeket, leveleket, préselésre szánt növényeket gyűjtenek (Witty és Lehman, 1931), velük szemben Änggård svéd kutatóhölgy majdnem száz évvel később azt állapította meg, hogy a gyermekek nem feltétlenül gyűjtenek különböző elemeket, és a természeti játékok mentesek mindenféle nemi előítélettől (Änggård 2011).

A gyermekkori játék a természetben megalapozza az egész életen át tartó ragaszkodást a természethez, a felnőttkori zöld területeken folytatott szabadidős tevékenységeket (Chawla, 2015). Az Egyesült Államokban végzett kutatásban (Leekies és Berry, 2013), amely a fiatal felnőttek gyermekkor gyűjtési szokásait vizsgálja, megállapították, hogy a kitöltők közel 15%-a nem gyűjtögetett gyerekkorában. Emellett jól látható, hogy a gyermekkorban végzett gyűjtemények élménye és emléke sokáig elkíséri a gyűjtést végzőt, különféle módon jelezték, hogy mit éreztek a gyűjtésük tárgyával kapcsolatba, pontos tulajdonságait írták le, a kedvenceiket külön kiemelték, felkiáltó jelekkel látták el (Leekies és Berry, 2013). (Dános-Krajczár, 2018.)

A szabadtéri tanulás skóciai szemszögből

Skóciában végeztek egy kutatást 2007-ben, amelynek fő célja volt, hogy felmérje a 3-18 éves korosztály számára elérhető szabadtéri tanulás lehetőségeit Skóciában. A felmérés két adatcsoportot elemez. Az első az óvodák és az iskolák által biztosított valós környezeti tanulást vizsgálja, a második adatsor a 1-16 éves korú gyerekekkel készített interjúkból származik, amelyek az ő személyes tapasztalataikból tevődik össze. Ezeket elemezve az eredményeken keresztül mutatja be a kutatás a szabadtéri tanulás különböző típusait, a helyszíneket, a tevékenységeket elindító motivációt, a tanulási eredményeket. A formális szabadtéri tanulásra úgy tekintenek, mint a formális szabadtéri oktatás eredménye. Ez történhet a szabadban (helyi területen, természeti központokban, arborétumokban, a vadonban

stb.), tanórai keretben. Az informális szabadtéri tanulás a szünetekben, az iskolán kívül és szabadidős tevékenységek részeként történhetnek felnőttek bevonásával vagy anélkül. A megkérdezett iskolák és óvodák közt, de még a két kategórián belül is nagyon eltérő adatok születtek mind a helyszínt, az időtartamot, a tevékenységi típusokat figyelembe véve. Voltak olyan iskolák, ahol minden tanuló részesült formális szabadtéri tanulásban, ugyanakkor volt olyan intézmény, ahol egyáltalán nem volt lehetőségük ilyen programon részt venni. A kutatás eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy a skót gyermekek számára a szociális aspektus meghatározó tényező, a tevékenységközpontú, szabadtéri helyszíneken megvalósuló programokat részesítik előnyben. Kijelentették, hogy több, iskolától távolabb eső helyeken szabadtéri élményt szeretnének. A természetben való szabadtéri tanulás alapvető, bár nem elégséges feltétele volt a természeti örökséggel, a természeti folyamatokkal és a környezet iránti gondoskodással kapcsolatos ismeretek és a megértés fejlesztésének. Az efféle tanulás és megértés leginkább akkor alakult ki, amikor ez volt az érdeklődés kifejezett középpontjában, nem pedig a tevékenység mellékes részeként jelent meg. (Mannion, Sankey, Doyle, & Mattu, 2007.) (Ágoston, 2023)

5. Az empirikus kutatás ismertetése

Az empirikus kutatás a tudományos kutatások egyik alapvető típusa, amely megfigyeléseken, tapasztalatokon és adatgyűjtésen alapul. Az empirikus kutatások célja, hogy konkrét kérdésekre választ találjanak valós adatok elemzése révén. Ez a módszer különösen fontos a természettudományokban, a társadalomtudományokban és az alkalmazott tudományokban, mivel lehetővé teszi a kutatók számára, hogy közvetlenül a valóságból származó információkra alapozzák következtetéseiket. (Hunkár, 2013.)

5.1 Kutatási eszközök

Felmérésünk során kvantitatív és kvalitatív kutatási módszert egyaránt alkalmaztunk, amely segített minket abban, hogy szélesebb spektrumon tudjuk vizsgálni a feltett hipotéziseinket. A kvantitatív kutatások lehetséges módszere a számszerű adatok statisztikai elemzése, melyet a gyermekek, illetve szülők körében alkalmaztunk kérdőív formájában.

A kvalitatív kutatásoknál az egyik leggyakoribban alkalmazott adatgyűjtési, illetve adatnyerési mód az interjú. A találkozás során a kutató a kutatott téma szempontjából releváns kérdéseket tesz fel a válaszadónak, kinek válaszai képezik azt a nyersanyagot, amit a későbbiekben elmezenek. A kvalitatív módszert a kiválasztott iskolák 4 érintett pedagógusával valósítottuk meg. (Hunkár, 2013.)

A kutatás alapjául egy skóciai tanulmány szolgált, melynek címe *„A fiatalok interakciója a természeti örökséggel a szabadtéri tanuláson keresztül”*. (Hunkár, 2013.) A tanulmány fő megállapításai között szerepelt, hogy viszonylag kevés szabadtéri tanulási esemény zajlott le a helyi területeken, hogy a tanulók több szabadtéri lehetőséget szeretnének az iskoláktól, hogy a természetben végzett szabadtéri tanulás elengedhetetlen, de nem elegendő feltétele a természetes örökséggel, természeti folyamatokkal vagy a környezet iránti gondoskodó kapcsolat kialakításának.

Ezt olvasva motivációt kaptunk ahhoz, hogy megvizsgáljuk hazai viszonylatban is a természetben való oktatás lehetőségeit alternatív iskolákon keresztül.

5.1.1 A pedagógusi interjú kérdéseinek összeállításának szempontjai

A gyermekek napi nyolc órát töltenek az iskola területén pedagógusaikkal, így a nap jelentős részében nagyrészt a pedagógus felel azért, hogy a tanuló hol és milyen körülmények között tölti a napját. Mindezen körülmények nagyban befolyásolják a gyermekek helyszínválasztását, valamint a természetközeli tartózkodás vágyát.

A pedagógusi interjú kérdéseinek összeállítását meghatározta az a központi gondolat, hogy milyen lehetőségeik vannak az iskolának, a közelben lévő erőforrásokat kellően ismerik-e és kihasználják-e a pedagógusok. Továbbá szempont volt az is, hogy össze lehessen vetni azt, hogy a pedagógus szerint melyik helyszínt választanák a gyermekek, a valódi választással.

Kérdeztük így az iskola környékén lévő lehetőségeket, az ott tartózkodás gyakoriságát, valamint ezekkel való megelégedettséget, és annak okát.

Kérdés bennünk, hogy lehetséges-e hatékonyan oktatni csak a természetben, így ezzel kapcsolatos kérdés is bekerült az interjúba.

5.1.2 A szülői kérdőív összeállításának szempontjai

A szocializáció elsődleges színtere a család, mely során a gyermekek elsajátítják az emberi, társadalmi kultúrát. Az elsődleges mintát a család adja, amit a gyermek visz magával a köznevelés színtereibe, így fontosnak tartottuk a szülőkön keresztül felmérni az otthoni körülmények között történő kint tartózkodást.

Habár az elmúlt évtizedek során jelentősen csökken a gyermekek otthoni környezetünkben való tartózkodás, mégis nagyban befolyásolja a helyszínválasztást.

A pedagógusoknak feltett kérdésekhez hasonlóan a szülőket a lakhatásuk közelében lévő helyszínekről, és gyermekeik ott tartózkodás gyakoriságát kérdeztük, valamint ennek befolyásoló tényezőit.

5.1.3 A gyerekekkel készült kérdőív eszközei

A gyerekek körében a felmérésünket egy 4 kérdésből álló kérdőívvel készítettük. Az első kérdésben a gyűjtési szokásaikat mértük, ahol 7 egyértelmű kép közül kellett azokat kiválasztaniuk, amiket ők a természetben járva gyűjtenek, és emellett le kellett írniuk azt is, hogy mikor gyűjtöttek olyat utoljára. A második kérdésnél szintén egyértelmű képek voltak megadva 4 különböző helyszínről (park, erdő, játszótér, kert), amelyeket sorba kellett állítaniuk aszerint, hogy hol tartózkodnak a legszívesebben (1.) és hol a legkevésbé (4.). *(lásd a mellékletben)* A harmadik kérdés feleletválasztós módszerrel készült, ahol 7 válaszlehetőség

volt felsorolva arra vonatkozóan, hogy mennyi időt töltenek kint a természetben tanóra keretén belül. Az utolsó kérdés szintén feleletválasztós kérdés volt, ahol a 3 válaszlehetőség a szabadban töltött idő mennyiségének elégedettségét mérte.

A kérdőívet úgy építettük fel, hogy először a gyűjtések által ők asszociáljanak különböző helyszínekre és időre, majd ezeket a következő kérdésekben leszűkítettük és pontos keretek közé tettük. A már korábban említett előkutatás segítségével szolgált nekünk, hogy meg tudjunk fogalmazni hipotéziseket, majd ezek mentén létre tudjunk hozni egy új felmérést, ami által keletkezett ez a kérdőív is, ami már pontosan a feltett hipotézisekre épül, segít, hogy válaszokat kapjunk a kérdésekre.

5.2 Az intézmények rövid bemutatása

5.2.1 Kosdi Arany János Általános Iskola

“A Cserhát-hegység dél-nyugati lábainál, a Duna folyótól 10, Budapesttől 35 km-re fekszik a mindig friss levegőjű Kosd község.” (Kosdi Arany János Általános Iskola Pedagógiai Program, 2020.)

A nyolcosztályos általános iskolát Kosd Község Önkormányzatának Képviselő-testülete alapította 1994-ben.

Az iskola évfolyamonként egy kis létszámú osztályt működtet, mely lehetőséget ad a tanulók egyéni fejlesztésére. A Pedagógiai Programban az iskola céljai között fellelhető az egyéni fejlesztés: “A gyermekekben rejlő tehetség, adottságok, képességek felismerése és fejlesztése, kreativitásuk, intellektusuk ösztönzése.” (Kosdi Arany János Általános Iskola PP., 2020.)

A Pedagógia Program humán erőforrásaiban rögzíti az iskola kollektíváját, melyet igazolnak a következőkben említett erőforrások, ötletek kiaknázása. “Kollektívánk innovatív, az új iránt nyitott, fogékony. A belső kapcsolatokban a segítségnyújtás, a tapasztalatcserét is jelentő együttműködés dominál.” (Kosdi Arany János Általános Iskola PP., 2020.)

Az intézmény támogatja a tanulók természetközeli oktatásának sokrétű megvalósulását. A természeti adottságokat, lehetőségeket kihasználva az iskola diákjai minden héten kirándulni mennek a Naszály-hegyre. A tanulók az év során több alkalommal végeznek gyűjtőmunkát a természetben. A mindennapos testnevelés bevezetésével az osztályok hetente egyszer a szabadlevegőn, az udvaron tornáznak.

A részcélok között megtalálható a “Biztonságos, esztétikus, motiváló tanulási környezet kialakítása az iskolában;”. (Kosdi Arany János Általános Iskola PP., 2020.) Jelenleg kettő kinti tanterem működik, azonban egyre több osztály alakít ki az udvaron tanulásra is alkalmas közösségi tereket. Az alsó évfolyamokon lévő osztályok tanterméből közvetlenül ajtó nyílik az udvarra, ami elősegítette a szabadban való oktatás megvalósulását. A kinti tanterem egyben a tanulás és a szünetben megvalósuló játék helyszíne. A 3. osztály osztályfőnöke szülői segítséggel hozta létre a gyermekek által kedvelt oktatási helyszínt. A tanulók kerek fa asztalok körül tuskókon ülnek, magaságyásba, kerékgumiba, balkonládába növényeket ültetnek és gondoznak.

“A tanulócsoporthoz összetétele a családi háttér, a képességek szintje, a tanulási attitűd vonatkozásában is heterogén.” (Kosdi Arany János Általános Iskola Pedagógiai Program)

Budapest School Terény

Nógrád megyében 2023 szeptemberétől akkreditáltan működik a Budapest School terényi erdei mikroiskolája. Az iskola Terény és Szanda között a hajdani Kiskérpusztai Turistaházban található, ahol az épület felső szintjén továbbra is működik turistaszálló, de már csak erdei iskolás csoportok számára érhető el, akik az ott tanuló gyerekekkel közösen tudják felfedezni a közeli természet adta lehetőségeket.

A zöld iskolában céljuk, hogy az ott tanuló gyerekek és családjaik visszataláljanak a természethez, fontos legyen nekik annak védelme, tanulják meg miképpen lehet a fogyasztói társadalamtól távolodva, fenntartható módon élni, egyre inkább a közösségi önfenntartás felé haladva élni. A BPS Zöld Iskolában a gyerekek minden, az életkoruk szerint releváns tudásterülettel megismerkednek, a tanulási eredményeket a BPS-modell egyedi programja alapján sajátítják el úgy, hogy közben mindennapi életük szerves részévé válik a természet, fenntarthatóság, környezettudatosság.

A tanulás a természetről nemcsak a tanteremben, hanem a természetben is történik az iskolában. Az idejük nagy részét a friss levegőn töltik az erdőben, a mezőkön vagy épp a saját iskolájuk kertjében: tanulással, sportolással, túrázással.

Iskolájuk kertjét helyi gazdálkodók és a szülői közösség segítségével építették. A gyerekek szervezett foglalkozásokon és szabadidejükben is tanulják és gyakorolják a kerti tevékenységeket az apró magok vetésétől a terményfeldolgozásig.

Az iskolában a gyerekek vegyes életkori csoportokban tanulnak, külön 1-4. osztályban és 5-8. osztályban. Összesen 18 tanulójuk van jelenleg, ami 10-8 arányban oszlik el alsóban és felsőben.

Iskolaépületük előtt található egy kinti tanterem, mely lehetővé teszi azt, hogy pedagógusaik a természetben oktathassák tanulóikat.

5.2.2 Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskola

Pest vármegyében, az agglomeráció térségében található a Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskolája, mely négy család kezdeményezésére alakult Gödön.

Az alapítók a keresztény magyar néphagyományt akarták nevelő erőként használni, valamint újragondolni és bevonni a családot az iskolai nevelésbe. Megalkották a keresztény magyar népi kultúrára alapozott pedagógiát, amellyel mai napig oktatják az iskolában tanulóikat.

“Ma a „kereszténység” egy ökumenikusan nyitott iskolát katolikus jelent, gazdag lelki élettel. A „családiasság” értéke az alacsony osztálylétszámokban, a gyermekközpontú, személyes nevelésben-oktatásban, a pedagógusok és a szülők együttműködésében, a családok által létrehozott és fenntartott közösségekben, számos közösségi programban, a szülők szervező erejében, anyagi, fizikai, szellemi és lelki támogatásában egyaránt tetten érhető. A „magyar hagyomány” a néptánc és a népzene, népi hangszerek jelenlétében, ünnepeinkben, szokásainkban, meséinkben, a baranta révén a sportban, összefoglalva a Búzaszem szívében van jelen.

A Búzaszem „integrált művészeti nevelést” folytat, amely az általános iskola és az alapfokú művészetoktatási intézmény összehangolt, a gyermekek számára egységes rendszerben megvalósuló működését jelenti.” (Búzaszem története röviden)

Kiemelten fontos a fentebb már említett egyéni nevelés, mely visszaköszön a pedagógusok munkájában, differenciált oktatásban, valamint abban is, hogy nem csak tanórákon követik figyelemmel a tanulókat, hanem tanórán kívül az egyéb programokon, családlátogatás alkalmával.

Az iskola egyelőre 8 évfolyamot működtet, minden évfolyam egy kis létszámú osztály van, melyek külön nevet kapnak. Az osztályok elnevezése természethez köthető, a kenyér készítés témaköréhez: Paripa, Eke, Barázda, Magocska, Napsugár, Kalász, Kovász és Kenyér. A folyamatosan bővülő iskola tervei között van a hasonló pedagógiai elveken működő gimnáziumi rész kialakítása.

A tanulók a népi kultúra kapcsán számos természeti jelenséggel, természetességgel, természeti tárgyakkal, hangszerekkel, szokásokkal és hagyományokkal találkoznak, amely során egy más, izgalmas perspektíván keresztül kapcsolódnak nap mint nap a természethez.

A fentebb említett elvek és irányok mellett fontos kiemelni még, hogy korlátozzák a digitális eszközhasználatot. Kifejezetten kérik a szülők együttműködését abban, hogy ne legyen okos eszközük a tanulóknak.

“Elektromos hang- és képlejátszót, felvevőt, okostelefont az iskola területére diáknak behozni szigorúan tilos. Mobiltelefon a tanulóknál az osztályközösség-vezető engedélyével, kikapcsolt állapotban, a táskában lehet.” (Búzaszem Házirend) Ezen elvvel és szabállyal szeretnék elősegíteni a tanulók társas kompetenciájának fejlesztését. Az iskolában látott és tapasztalt minta, valamint a betartott eszközmentesség arra sarkallja a tanulókat, hogy szabadidejüket a természetben töltsék.

5.3 A felmérés menete

A felmérés során fontosnak tartottuk, hogy minél szélesebb körben lássuk a tanulók lehetőségeit, befolyásoló tényezőit, így nem csak a gyermekeket, hanem pedagógusaikat és szüleiket is mértük a kutatásunkban.

Fő kutatásunkban összesen 3 általános iskola, 6 osztály, 107 tanuló, 5 pedagógus és 44 szülő vett részt.

5.3.1 Gyerekekkel készült felmérés

Az előkutatást követően sikeresen meg tudtuk fogalmazni 3 hipotézist, mely lehetővé tette a fő kutatás megkezdését. Először az alternatív iskolák keresése, majd a gyerekekkel készülő felmérés kitalálása volt a feladatunk. A hipotézisekre építve elkészítettünk egy kérdőívet a mérésben résztvevő tanulók számára.

1. Mit szoktál gyűjteni, ha a természetben vagy? Jelöld meg (x)
Mikor gyűjtöttél ilyet utoljára, írd le!

3. Milyen gyakran mentek ki a természetbe a tanítás során?

- ☐ minden nap
☐ kétnaponta
☐ hetente egyszer
☐ kéthetente egyszer
☐ havonta
☐ félévente egyszer
☐ sohasem

2. Hol tartózkodsz szívesen? Állítsd sorrendbe!

4. Elégedett vagy a természetben töltött idővel?

- ☐ igen
☐ nem, többet szeretnék kint lenni
☐ nem, kevesebbet szeretnék kint lenni

8. ábra: tanulói kérdőív

Felmérésünket három iskolában végeztük: Kosdon, Terényben és Gödön. Alapvető célközönség a 3-4. osztály volt, azonban Terényben a vegyes életkori csoportok és a kis létszám miatt 1-8. osztályos tanulókat mértünk. Mindhárom helyszínen egy általános tanítási napon látogattunk el, de Kosdon annyival volt más a helyzet, hogy a 3. osztályosok épp az előző héten készítettek gyűjtőmunkát, így nekik frissebbek voltak az élményeik a gyűjtési szokásokat és a helyszínt mérő kérdésekben.

A kérdőíven kívül lehetőségünk volt betekintést nyerni az iskolák alapvető működésébe és rendszerébe. Megfigyeltük a pedagógusokat, a gyerekeket és az attitűdjüket, valamint az iskola különböző helyiségeit, melyek szintén a felmérés alapjául szolgálnak.

A kosdi általános iskolában felmértünk egy kinti tanteremmel rendelkező, illetve nem rendelkező osztályt is.

Célunk volt a gyakorlati megvalósításban átlagostól eltérő három iskolát felmérni, hogy átfogóbb képet kapjunk a kutatási kérdéseinkre, azonban nem minden iskola volt erre nyitott.

5.3.2 Pedagógusokkal készült felmérés

A pedagógusokkal végzett felmérés interjú formában készült az iskolai látogatást követően. Hat kérdést tettünk fel azoknak a pedagógusoknak, akik a mért tanulókat tanítják. A kérdések szinte azonosak a gyerekek kérdőívében találhatóakkal, azonban a pedagógusi oldalról közelítve. Ezt kiegészítően megkérdeztük őket arról is, hogy szerintük lehetséges-e a csak természetben való oktatás.

Kérdéseink az alábbiak voltak:

1. Az iskola közelében hány helyre lehetne kivinni a tanulókat?
2. Milyen gyakran viszi ki a tanulókat iskolaidőben?
3. Meg van-e elégedve a fentebb válaszolt számmal, vagy szívesebben vinné még többször a tanulókat?
4. Ha nem, mi akadályozza meg benne?
5. Lehetséges-e a tanulókat csak a természetben oktatni?
6. Melyik helyszín a gyerekek kedvence (megadott képek közül), miért ezt választanák, miért ez a kedvencük?

5.3.3 Szülőkkel készült felmérés

A szülőkkel készült felmérés online kérdőív formában valósult meg, amit a minket segítő pedagógusok juttattak el a felmérésben résztvevő gyermekek szüleihez. A kérdőív három kérdésből állt, melyek szintén szoros összefüggésben állnak a gyermekek által kitöltött kérdésekkel. Igyekeztünk úgy összeállítani a kérdőívet, hogy az egyszerű és rövid legyen, hogy minél több kitöltést kapjunk a szülők részéről.

A szülői kérdőívben a tanulók iskolai időn kívüli természetközeli helyszíni lehetőségeit mértük fel, valamint a kint tartózkodás gyakoriságát és annak befolyásoló tényezőit.

Kérdéseink a gyermekek lakhatási közelében lévő pontos helyszínekhez és ott töltött időhöz kapcsolódott.

6. A kutatás elemzése

6.1 Gyerekekkel készült kérdőív eredményei

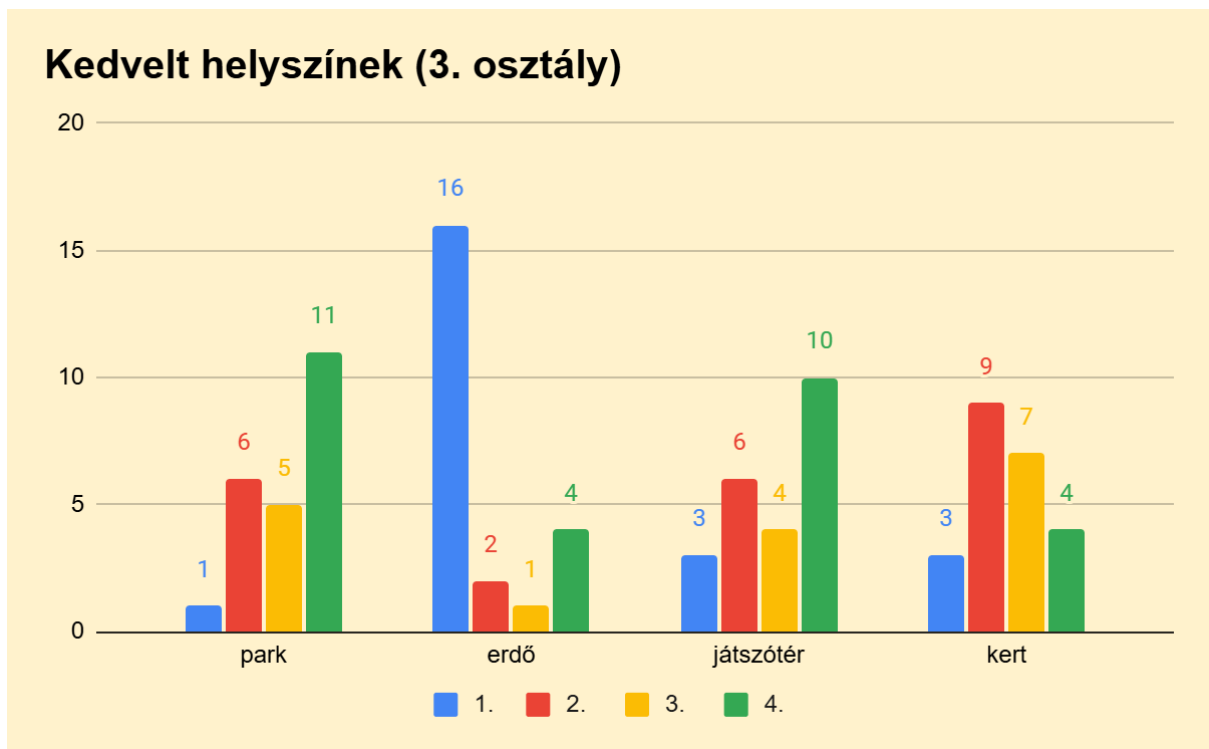
A Kosdi Arany János Általános Iskolából 23 (3. osztályos) tanuló, 26 (4. osztályos) tanuló, a terényi Budapest School-ból 16 (1-8. osztály, vegyesen) tanuló, a Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskolában 20 (3. osztályos) tanuló és 22 (5. osztályos) diák vett részt a kutatásban. A kérdőívet színes képekkel, papírformában töltötték ki a gyerekek, mely alapján a következő eredmények születtek.

Kosd

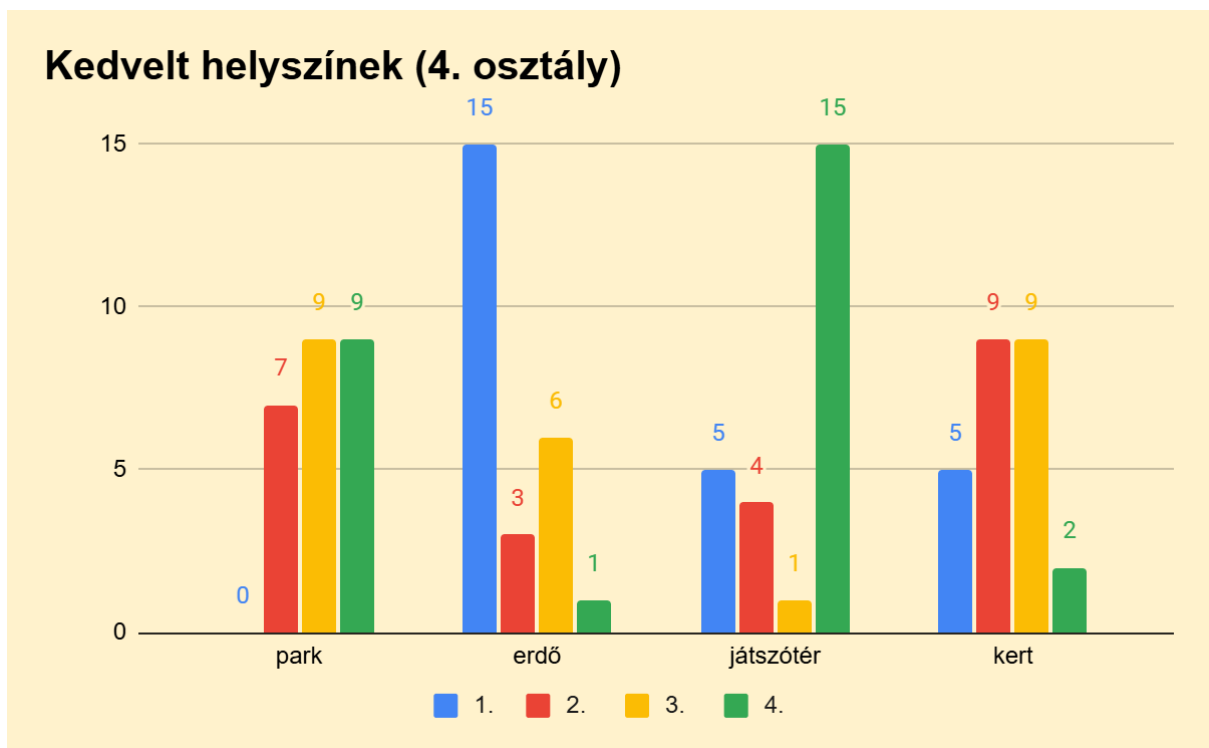
Az első kérdésünk a gyűjtési szokásot vizsgálta, ahol a 3. osztályosok körében a levél és a makk volt az, amit a legtöbben választottak, azt követően pedig a kő volt a leggyakoribb eredmény. Nem sokkal lemaradva ezektől helyezkedett el a bot és a toboz, melyeket ugyanannyian választották ki. Erre vonatkozóan szerepelt még egy kérdés, hogy mikor gyűjtöttek ilyet utoljára. A legkiemelkedőbb válasz a tegnap előtt volt, majd utána a tegnap. Ez azt mutatja, hogy szinte mindennapos a mért gyerekek körében a gyűjtés, mint természetben végzett tevékenység. Befolyásolta választásukat az őszi évszak, valamint az, hogy a felmérés előtt két nappal voltak kirándulni és gyűjtőmunkát végeztek. Nagy öröm volt nekik így a kérdőív első feladata, rögtön a gyűjtőmunkában gyűjtött terméseket jelölték.

4. osztályban a legtöbben a gesztenyét, majd a botot és a levelet választották a felsoroltak közül. Ennél az osztálynál a legtöbben azt írták, hogy tegnap gyűjtöttek utoljára olyat, melyet választottak a kérdés első felében. Ettől lemaradva helyezkedett el a tegnap előtt és az 1 héttel ezelőtt adott válasz.

A második kérdésben a 4 megadott helyszínt kellett sorbaállítaniuk, a legkedveltebbtől a kevésbé kedveltig. Az eredmények az alábbiak szerint alakultak:

9. ábra: 3. osztályosok körében legkedveltebb helyszínek

10. ábra 4. osztályosok körében legkedveltebb helyszínek

A válaszok azt tükrözik, hogy az erdő a leginkább kedvelt helyszín számukra, majd a kert és a park, utolsóként pedig a játszótér zárja a sorrendet mindkét osztályban.

A harmadik kérdéssel a természetben töltött idő mennyiségét mértük fel, melyet a tanórák keretében tesznek a gyermekek. Mindkét osztálynál kiemelkedően a mindennap válaszlehetőséget választották a legtöbben, 3. osztályban 22-en, a 4. osztályban pedig 20-an. Az eredmények között található még 1 kétnaponta válasz a 3. osztályban, 4. osztályban pedig 4 hetente egyszer és 1 havonta válasz.

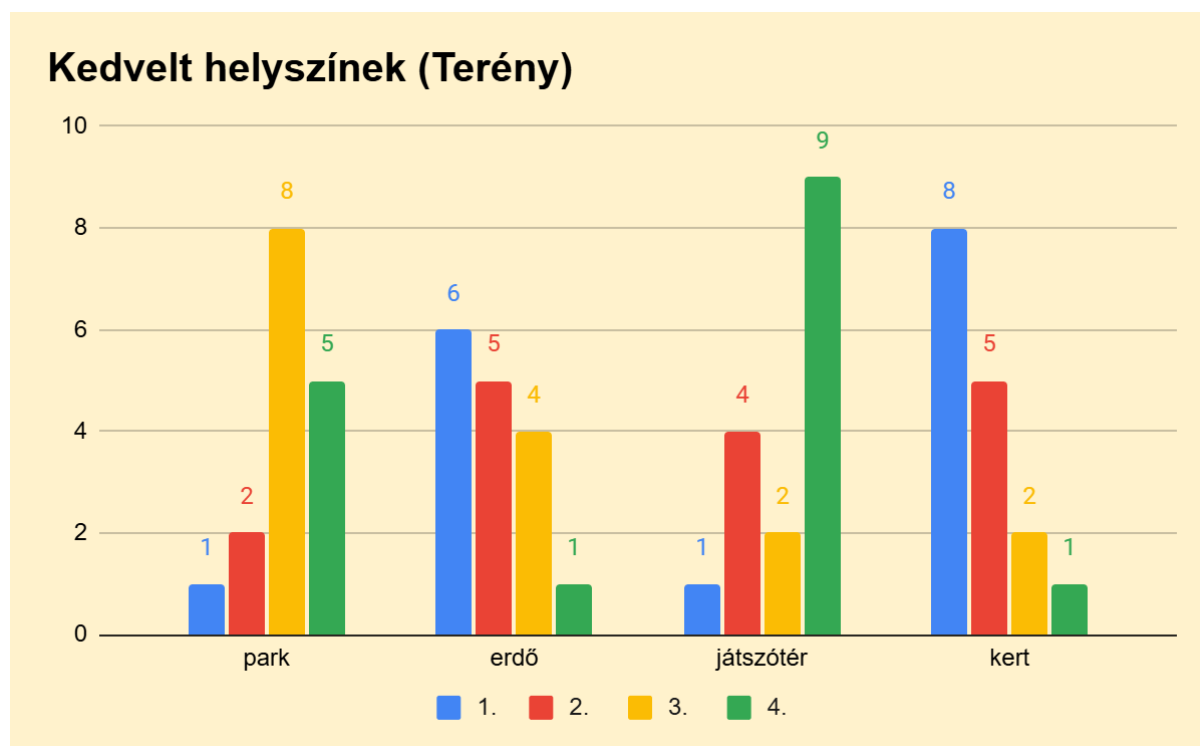
Az utolsó kérdés az előbbi elégedettségét kérdezte, melynél a 3. osztályban tanulók közül 18-an azt választották, hogy elégedettek, 5-en pedig hogy nem, több időt szeretnének a természetben tölteni a tanítási óra keretén belül. 4. osztályban 19-en elégedettek, 4-en többet szeretnének kint lenni, és 2-en pedig kevesebb időt töltenének el a természetben. Ebből is szinte egyöntetűen az derül ki, hogy a gyerekek nagyon szeretnek kint lenni és akár még többet is szívesen lennének.

Terény

A Budapest School terényi iskolájában 16 tanuló vett részt a felmérésben, akik közül 9-en alsós korosztályúak, 7-en pedig a felsős korosztályba tartoznak.

Az első kérdésben az itt felmért tanulók közül a legtöbben a botot választották, utána pedig a a kő és a levél következett a sorban.

A második kérdés is máshogyan alakult a kosdi iskola felméréséhez képest, ugyanis itt a legtöbben az első helyen a kertet jelölték meg. A pedagógusi és a szülői kérdőívek is megerősítik azt, hogy valamennyi tanuló kertés házban él, így megadatik neki az, hogy kertben töltse a szabadidejét. Ettől nem sokkal lemaradva, az erdőt is sokan jelölték első helyen, de így az összességében a második helyen szerepel. A park egyértelműen a harmadik lett a helyszínek közül, majd ezt követi utolsóként a játszótér, amit sokan a kérdőíven ki is húztak. Utólag az is kiderült, hogy a gyerekek nem nagyon találkoznak játszótérrel, ezért nem kifejezetten kedvelik vagynem is ismerik úgy igazán.

11. ábra: terényi iskola helyszínválasztás

A természetben töltött idő mennyiségére vonatkozó kérdésben a tanulók 75%-a választotta a mindennap lehetőséget és a maradék 25%-a pedig a kétnaponta lehetőséget.

Ennek elégedettségére kérdezett rá az utolsó kérdés, melyből az jött ki, hogy a tanulók 12,5%-a szeretne kevesebbet kint lenni, 50%-a többet, és 37,5%-a pedig elégedett a szabadban töltött idő mennyiségével.

Búzaszem

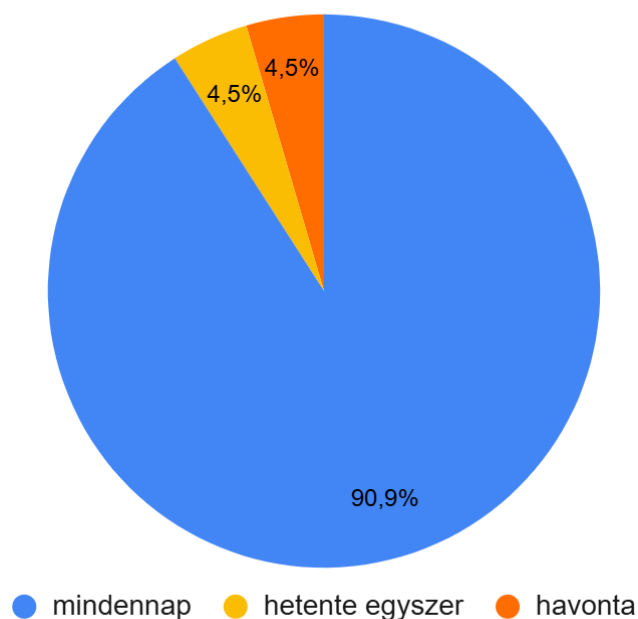
Az első kérdésben a gyűjtési szokásokat mértük, ahol az 5. osztályban mért tanulók 50%-a választotta a gesztenyét és követ, ettől nem sokkal lemaradva helyezkedik el a virág, melyet 6 tanuló jelölt meg. A 3. osztályban mért tanulók között jobban megoszlott a választás, ugyanis a követ jelölték a legtöbben (9 tanuló), azonban a botot és a gesztenyét is 8 tanuló jelölte meg, illetve a levelet még 7 tanuló. Ebből le tudjuk vonni azt a következtetést is, hogy a mért tanulókat tekintve a 3.osztályba járóknak még szélesebb spektrumon helyezkednek el a gyűjtési szokásaik.

A kérdőív a helyszínválasztással folytatódik, ahol a mért osztályok, tanulók között szinte megegyező eredményeket kaptunk. Összességében jól kiolvasható az eredményekből, hogy

az erdő szerepel az első helyen, a park és a kert helyezkedik el a második és a harmadik helyért vetekszik és a játszótér szinte egyértelműen a 4. helyen helyezkedik el. Az elsőnek és utolsónak jelölt helyek mindkét osztályban mért tanulók között azonos aránnyal megegyezik. A kert és a park már kevésbé elkülöníthetők, ugyanis az 5. osztályban mért tanulók 40%-a jelölte másodiknak a parkot és 35%-a a kertet. 3. osztályban pedig a mért tanulók 45%-a jelölte a parkot, és 40%-a kertet a második helyen. Tehát ez a két helyszín mindkét osztályban tanulók számára nehezebben voltak rangsorolhatók és azt is kimondhatjuk, hogy szinte megegyeznek a kedvelt helyszínek eredményei.

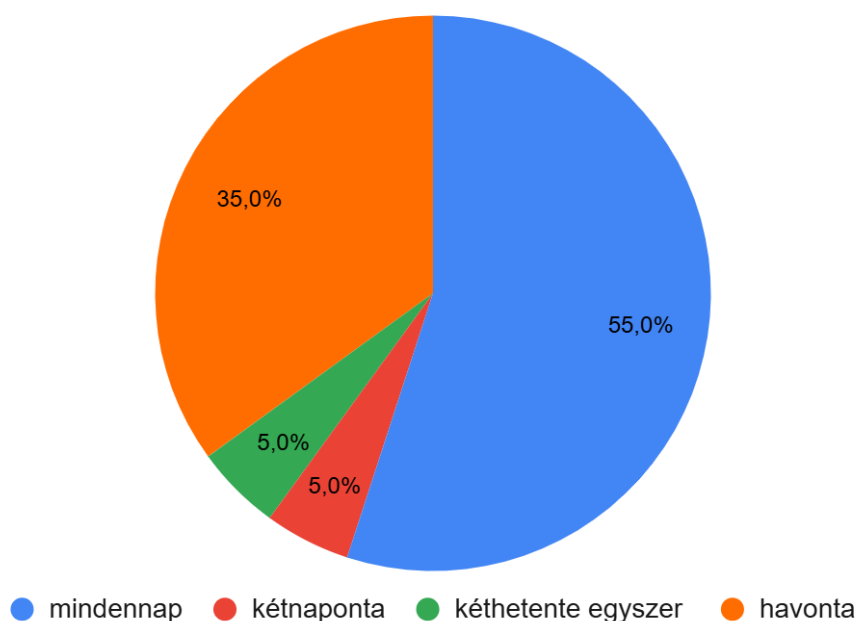
A 3. kérdésben a szabadban töltött idő gyakoriságára kérdeztünk rá, ahol a két osztályban különböző eredményeket kaptunk. A 3. osztályban mért tanulók 90%-a azt választotta, hogy mindennap és becsúsztott 1-1 válasz a hetente és havonta lehetőségekre. Az 5. osztályosok között azonban jobban megoszlik a válaszok aránya. A tanulók 55%-a a mindennapi kint létet, 35%-a pedig a havonta válaszlehetőséget választotta. 1-1 tanuló pedig a kétnaponta és a kéthetente egyszer választ jelölte (lásd 12. és 13. ábra). Ebből arra következtethetünk, hogy az 5. osztályosok már kevesebb időt töltenek a szabadban iskolai kereteken belül.

3. osztály

12. ábra: szabadban töltött idő gyakorisága (3. osztály)

5. osztály

13. ábra: szabadban töltött idő gyakorisága (5. osztály)

Az utolsó kérdés pedig a szabadban töltött idő elégedettségét mérte. Azt rögtön láthatjuk az eredményekből, hogy 1 tanuló sem jelölte, hogy kevesebb időt szeretne a szabadban tölteni, azonban az elégedett és a többet szeretne kint lenni válaszok már elkülönülnek egymástól. Az 5. osztályban mért tanulók 55%-a elégedett a szabadban töltött idővel és 45%-a szeretne több időt kint tölteni. A 3. osztályban mért tanulók 18%-a elégedett az idő mennyiségével és 82%-a szeretne több időt a szabadban tölteni. A 3. kérdéssel összevetve a mért tanulókat tekintve azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a 3. osztályosok hiába vannak kint napi szinten, még ennél is több az igényük, ami korosztályos tulajdonságnak is tekinthető.

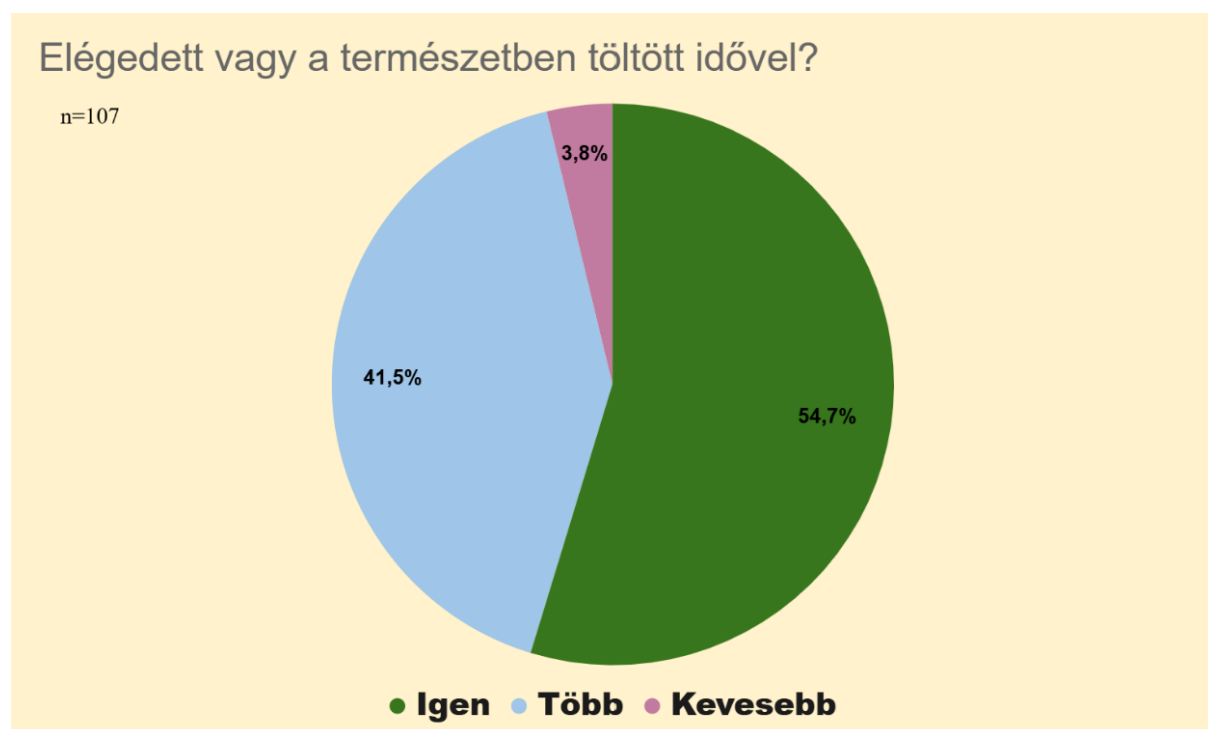
Összegzés

A három iskolában végzett felmérés eredményei hasonlóak, mégis különböznek egymástól. Az első kérdés eredményeiben kitűnik az a tény, hogy a kosdi, 3. osztályos tanulók gyűjtőmunkát végeztek a közelmúltban.

Az eredményekből az is nagyon jól látszik, hogy mindhárom iskolában a tanulóknak mindennapos része a természet, amely nem merül ki egy általános iskolaudvarban, hanem

szívesen tartózkodnak erdőben vagy kertben, melyekről a felmérés későbbi szakaszaiban kiderült, hogy az iskola vagy a lakóhely közvetlen környezetében elérhető helyszínek. Az elégedettséget mérő kérdésből kiderült, hogy a gyerekek nagyobb része elégedett az idő mennyiségével, vagy akár ennél többet is szívesen töltené. Ebből arra is tudunk következtetni, hogy a tanulók számára valószínűleg nem lenne nagy akadály az sem, ha még több tanóra lenne kint.

Összesítve két 3. osztályt, egy 4. és 5. osztályt, illetve egy vegyes életkori csoportot mértünk. A két 3. osztály eredményei nagyon hasonlóak, a helyszínválasztásra és a szabadban töltött időre vonatkozó kérdésekben, de az elégedettség épp ellenkezőleg jelenik meg, ugyanis a kosdi általános iskolában mért tanulók 78%-a elégedett, míg a Búzaszem iskolában mért tanulók 82%-a többet szeretne kint lenni. 4. és 5. osztályban mindkét iskolában nagyobb részt elégedettek a szabadban töltött idő mennyiségével, és ehhez képest a terényi iskolában mért tanulók között sokkal inkább szerteágazóbb az elégedettség, mert megjelenik az is, hogy valaki kevesebb időt szánna a kint létre és szinte megegyező az elégedettek száma azzal, aki többet szeretne kint lenni. Összesítve tehát a mért tanulók 54,7%-a elégedett, 41,5%-a szeretne több időt kint tölteni és 3,8%-a szeretne kevesebb időt kint tölteni a szabadban (lásd 14. ábra)

14. ábra: összesített elégedettség

6.2 Szülői kérdőív eredményei

A szülői kérdőívet online formátumban küldtük ki a vizsgált osztályok szüleinek. Kevés válasz érkezett, a fő kutatásban vizsgált 107 tanuló szülője közül összesen 44 kitöltés érkezett. Ilyen mennyiségű adattal feltehetően nem kapunk teljes képet a vizsgált tanulók lehetőségeiről, így a továbbiakban csupán a 44 válasz eredményeit vizsgáljuk.

Első kérdésünk a kint lévő helyszínek lehetőségeit vizsgálta. Összesen 17 féle helyszínt (lásd 15. ábra) adtak meg a szülők, ahol tartózkodnak gyermekeik szabadidejükben.

Célunk volt olyan iskolákat felmérni, amelyek közvetlen környezetében zöldterület fellelhető, valamint közelében kertesházak fordulnak elő. A válaszok tükrözik a hely adta lehetőségeket, miszerint leggyakrabban előforduló helyszín a kert: 27.9% (lásd 15. ábra). Megjelennek nagyobb százalékban a helyszínek között a környék lehetőségei, mint például a Dunapart, Naszály, erdő, rét, mező.

Megerősíti 3. hipotézisünket: a lehetőségek befolyásolják a kint tartózkodás vágyát, hiszen a mért tanulókat számos lehetőség veszi körül, s a gyermekek válaszaival visszatükrözik, hogy szívesen is tartózkodnak szabad levegőn.

15. ábra: a gyermekek lakhatásának közelében lévő kinti helyszínek

A szülők 56.8%-a nyilatkozott arról (lásd 16. ábra), hogy gyermeke mindennap tartózkodik a fentebb említett helyszíneken, amely a 44 szülői válasz vonatkozásában kifejezetten jó eredmény. További kutatást, valamint kitöltőt igényel, hogy reprezentatívabb eredményt kapjunk arról, hogy ilyen lehetőségek mellett valóban ilyen nagy százalék eljut mindennap ezekre a helyszínekre.

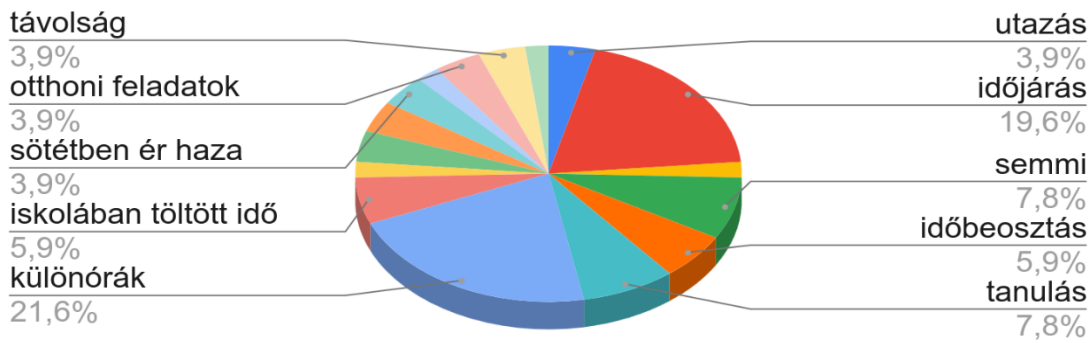
16. ábra: Gyakorisága a gyerekek szabadidejükben való kint tartózkodásnak

A szülői válaszok alapján két erősen befolyásoló tényezőt kaptunk, ami megakadályozza gyermekeik kinti tartózkodását és ezek hasonló arányban fordulnak elő a vizsgált tanulók szülői nyilatkozása alapján: a különórák (21.6%), valamint az időjárási viszonyok (19.6%). Kiemelendő még az iskolában töltött idő, ami a kitöltésekre alapozva 5.9 százalékát érinti a 44 vizsgált tanuló közül. A Búzaszem Általános Iskola kifejezetten nagy hangsúlyt fektet a tanulók népi és zenei nevelésére, így kötelező hangszeren tanulniuk, amely egyúttal növeli a különórák számát (zeneóra, szolfézs), valamint az iskolában töltött időt is. Mindemellett számos programot szervez a tanulóknak, s családjaiknak, mely a hétvégi napokat is érinti.

Megerősítésként további kitöltésre lenne szükség, azonban ennyi válaszból levonható az a következtetés, hogy a különórák nagy része beltéren zajlik.

Úgy véljük, hogy sokszor az időjárás kényelmetlenséget okoz a szülőknek, így nem viszik friss levegőre gyermekeiket. Megoldás lehet az, ha elérhetővé válik megfelelő öltözet, akkor kiküszöbölhető ezen probléma.

Mi akadályozza meg, hogy gyermeke a fentebb írt helyszíneken tartózkodjon?

17. ábra: Kint tartózkodás akadályai

Összességében elmondható ezen válaszok alapján, hogy rengeteg lehetőségük van a kint tartózkodásra iskola idő után a vizsgált gyermekeknek, nagy részük mindennap kihasználja ezen helyszíneket. Elmondható azonban az is, hogy a kevés válasz miatt nem kapunk átfogó képet, így további kitöltőre, valamint egyéb, más típusú, más elhelyezkedésű intézmények bevonására lenne szükség.

6.3 Pedagógusokkal készült interjú eredményei

6.3.1 Kosd - Kosdi Arany János Általános Iskola

A Kosdi Arany János Általános Iskolában két osztályt mértünk fel: 3. osztály, akik rendelkeznek kinti tanteremmel, valamint egy 4. osztályt, akik nem rendelkeznek.

A Naszály lábánál elterülő kosdi iskolának egy nagyvárosi iskolához képest rengeteg lehetősége van, hogy tanulóit az iskolában töltött időben szabadlevegőre vigye. A pedagógus interjú során kiderült, hogy számos helyre is ki tudják vinni a gyerekeket. A faluban több közösségi színtér is elérhető, mint például a focipálya és a játszóterek.

Mindkét osztály gyakran jár kirándulni tanítási időben, napközi ideje alatt. Az iskola rendelkezik egy kulcsos házzal, mely Cselőtén található. Az iskolától 20 perc alatt elérhető, így a mindkét vizsgált osztály hetente egyszer elkirándul oda, ahol pihenőként játszanak, természeti foglalkozást tartanak. Így ezen program három órát vesz körülbelül igénybe. A mindennapos testnevelés bevezetése miatt minden osztály egy héten egyszer nem fér be a tornaterembe, így kint, az udvaron zajlik testnevelés órájuk. Minden évszakban kint tartják a testnevelés órát, télen az udvaron lévő domboldalon szoktak szánkózni, csúszkával csúszni. Ilyenkor kötött- és szabadfoglalkozás is előfordul. Egyedül eső esetén nem tartózkodnak az udvaron, ilyenkor bent próbálják megoldani a helyzetet és benti mozgásos feladatokat végeznek.

A negyedik osztályosok pedagógusának gyógypedagógusi végzettsége van, húsz éve dolgozik szakmájában, valamint jó pár éve dolgozik tanítóként. Osztályával a kiránduláson kívül a faluban lévő nagy játszótéren szoktak tartózkodni, valamint az iskola udvarán lévő kis játszótéren tanulnak többször. A lehetőségeik ellenére pedagógusuk nincs megelégedve a kint töltött idővel, úgy gondolja, hogy osztályának több szabad játékra lenne szüksége, hiszen az osztály fele speciális nevelési szükségletű vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel élő tanuló. Véleménye szerint a negyedikes osztállyal nem működne a kizárólag természetben történő oktatás, az osztály összetételére hivatkozva. Az SNI-s és BTMN-s gyerekek figyelmét nagyon könnyen elvonja a természet ingergazdag környezete, azonban elképzelhetőnek tartja, hogy hosszabb idő elteltével képesek lennének megszokni a tanulók az ingergazdag környezetet. Pályafutása során még nem próbálkozott a kinti oktatással. Szerinte tanulói elsősorban a játszótérrel választanák kedvenc helyszínnek, majd második helyre az erdőt tennék, mivel sok időt töltenek ott.

18. ábra: Gyerekek által kedvelt helyszín választása pedagógusaik szerint

A harmadik osztályosoknak is hasonló lehetőségeik vannak, mint a negyedikes tanulóknak, annyi kiegészítéssel, hogy az iskola udvarán lévő kinti tantermüket minden nap használják. A tanterem pedagógusuk ötletére és szülői segítséggel jött létre. A benti osztályteremből könnyen megközelíthető, hiszen egy erkélyajtó vezet közvetlen az udvarra, ami rögtön a kinti tanterem. Ez az udvarrész nem csupán tanterem, hanem játszásra is alkalmas térnek van kialakítva, így a harmadik osztály tanulói maximálisan magukénak érzik a helyet, s büszkén “védik más tanulók elől”. A tantermet három oldalról az iskola falai határolják, a negyedik oldal összeköttetés az udvarral. Az iskola egyik falának közelében helyezkedik el a tábla, amit nem csak tanórán használnak, hanem szünetben is rajzolhatnak, írhatnak rá a gyerekek. Fából készült kör asztalok körül ülnek a tanulók rönkökön, melyek teteje színesre vannak festve. Magasággyásokban, autógumikban növényeket nevelnek a tanulók, mindezt a tananyaghoz igazítva. A hetesek feladata locsolni a növényeket mindennap. A helyszínen lévő fákra hinta, illetve módszertani kellékek vannak akasztva, így nem csak tanórán, hanem szünetben is tudnak játszani, ismételni. A fenntarthatóságra való nevelés, valamint a példa minden nap szemük előtt van, hiszen újrahasznosított, újrahasznált anyagokból vannak kialakítva a tantermi eszközök.

A téli hidegben nem tanulnak kint, viszont minden mozgásos feladatot az udvaron végeznek a tanulók, ezalatt értve a reggeli légygyakorlatokat, testmozgást. Naponta többször vannak kint a diákok, ideértve a napközi idejét vagy óra alatti feladatokat. A pedagógus még többet vinné ki a tanulókat, úgy gondolja, hogy kint sok mindent jobban fel lehet dolgozni, meg lehet

tanítani. Akadálynak látja a tananyag mennyiségét, amin szerint lehetne csökkenteni, átgondolni, hogy mit tanítsanak a pedagógusok, hiszen nem biztos, hogy aktuális, fontos vagy később kéne megtanítani. Van olyan fontos tananyag szerint, amit kint jobban meg lehetne tanítani. Véleménye szerint teljesen működőképes a kizárólag kültéren történő oktatás, mivel nagyon fontos az alsós korosztálynak az ingergazdag környezet, a drámajáték, a közösségépítés, valamint az élőben tapasztalás. Szabadidős tevékenységnél is fontos, hogy mentálisan kikapcsoljon, pszichésen pihenjen. Erre alkalmas eszköz, amit alkalmaznak a társasjátékok, a homokozó és mindenféle szabadban történő fejlesztő tevékenység. A betűket, számokat kint tanulták, a szorzótáblát ott gyakorolták, meséket is kint olvasnak, valamint az etika órán is kint tartózkodnak. Az ünnepköröket is kint élik meg, télen kint állítanak karácsonyfát, halloweenkor a szülőkkel együtt volt kincskereső játék.

Meglátszik, hogy pozitív hatással van a természetközeli oktatás a harmadik osztályosok eredményeire. Pedagógusuk hatástanulmányt végzett egy pályázat során, melyben azt mérte, hogy mennyire befolyásolja osztályának tanulmányi képességeit a kinti oktatás. Mind az SNIs, illetve BTMN-es tanulók tanulását segíti ez a környezet, valamint a hiperaktív, idegileg gyenge, idegrendszeri éretlenségben lévő gyermekek számára fontos a kinti oktatás.

A harmadik osztályosok pedagógusa szerint tanulói legkedveltebb helyszínek az erdőt, valamint a kertet választanák. Az erdőt azért, mert heti rendszerességgel kirándulnak, a kertet pedig azért, mert hasonló a Tündérkertnek nevezett kinti tanteremhez, hol legtöbb idejüket töltik a tanulók. A kint tartózkodást és tanulást az iskola előszeretettel támogatja, így egyre több osztály alakít az udvaron közösségi tereket.

Megfigyelhető mindkét pedagógus válaszáinál, hogy fontosnak tartják a természetben való tanulást, tartózkodást, és lehetőségeiket igyekeznek minél jobban kihasználni. Véleményük egyezik abban, hogy a problémákkal küzdő tanulókra pozitív hatással van a szabadban töltött idő. Motiváló hatás az iskola együttműködése, támogatása.

Eltérő azonban arról a vélemény, hogy lehetséges-e kizárólag a természetben oktatni. Aki jelen esteünkben ezt a módszert alkalmazza, az látja és vallja, hogy ez működőképes, pozitív hatásokkal teli rendszer, aki nem alkalmazza, nem zárkózik el teljesen ettől a gondolattól, de bizonytalan a lehetséges működésben és hatásában.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a rendszer működéséhez szükség van az iskola, a szülők támogatására, valamint a pedagógus motiváltságára, kitartására.

6.3.2 Terény - Budapest School

Terényben 16 tanulót mértünk fel, és az aznap jelenlévő 2 pedagógussal készítettünk interjút, akik közül az egyik alsós tanító, a másik pedig a felsős tanár.

A Nógrád megyében elhelyezkedő iskolának is előnye, hogy számos természeti adottság veszi őket körül, mely megjelenik a pedagógusokkal készült interjú eredményeiben is. A pedagógusok szám szerint nem tudták meghatározni hány lehetőségük van arra, hogy kivigyék a gyerekeket, ugyanis az épületből kilépve minden irányba elindulva a természetben vannak. Erdők: cseres-tölgyes, ártéri ligetek; rétek, kaszálók, legelők, patakok, tavacska, nádas, minden van. Gyurgyalag telepük is van 10 perc sétára. Az iskola közvetlen kertjében található egy kinti tanterem, mely felülről fedett, hogy esős időben is legyen lehetőségük kint tanítani, illetve egy veteményes, melyet a szülők és a helyi gazdák segítségével hoztak létre, azóta pedig a gyerekek segítségével gondozzák.

Az iskolában minden tanuló sok időt tölt kint a természetben, ami náluk az iskola kertjét is jelenti. Tornateremmel nem rendelkeznek, így például a mozgásórák minden alkalommal az udvaron vannak. Az alsósokat tanító pedagógus azt nyilatkozta, hogy ő minimum heti 1-szer kinti foglalkozást tart a gyerekeknek, de ez nála évszakfüggő, így tavasszal és ősszel akár heti 3 napot is kintre tervez. Ezekon kívül pedig órarendbe illesztve van az alsósoknak egy úgy nevezett természetbúvár órájuk is, amit a környező erdőkben, mezőkön töltenek. A felsős tanár arról számolt be, hogy nekik nincs az órarendben kinti tanóra, de minimum heti egyszer ő is tart kinti foglalkozást, illetve tart egy szakkört, mely erdőkerülő néven fut, és ez is heti egyszer, délutánonként zajlik. Erre a foglalkozásra önként lehet jelentkezni, és a környező falvakban is meg van hirdetve, így erre nem csak a Budapest School tanulói járnak.

Az alsós tanító elégedett a kint töltött idő mennyiségével, azonban a felsős tanár azt mondta, hogy ő szeretne többet kint lenni, akár minden foglalkozást kint tartani. Ez nem lehetetlen, de még az induló iskola egyéb nehézségei, megoldandó helyzetei nem tették lehetővé, hogy ebbe allokálja az erőforrásait. Még nem alakította ki a rendszert, amiben minden óra mindig kint tudna lenni. Megfelelő felszerelés kellene minden gyereknek, és a foglalkozástervezésnél is erre kell tervezni. Idő is, amíg beleszoknak egy ilyen rendszerbe. Most közel sem szeretne minden gyerek mindig kint tanulni. Ezek alapján úgy gondolja, hogy megvalósítható a csak természetben való oktatás a már említett feltételek mentén, de felmerül benne az is, hogyha

mindig kint vannak, nem érzik-e kényszernek, nem kontraproduktív-e. Lehet, hogy inkább egy jobban a természet felé tolódott egyensúly kellene véleménye szerint.

Az alsós tanító úgy véli, hogy a jelenlegi magyar rendszerben kisebb korosztálynál még működőképes lehet, de magasabb évfolyamokon nem működne. Az éghajlat sem ideális a természetben való oktatáshoz.

A két pedagógus úgy gondolja, hogy a gyermekek legkedveltebb helyszíne az erdő és a kert, hiszen ezzel találkoznak a legtöbbit. Sok gyereknek igénye tudat alatt a keretezett, biztonságos, de szabad környezet, ez lenne a kert. Az erdő pedig a maga természetességével ezernyi kaland. Remélik, hogy a tanulóknak is fontos az erdő, hiszen sok jó élményük fűződik hozzá az iskolában is, azt pedig tudják, hogy az odajáró gyerekek családjában is érték a természetes környezetben töltött idő. A gyermekek eredményeiből pedig kiderült, hogy valóban az erdő és a kert számukra a legkedveltebb helyszín.

Összességében a pedagógusok nagyon szeretik a természettel összehangoltan élni az életüket az iskolában a gyerekekkel együtt. Igyekeznek minden órájukba beépíteni a környezeti nevelést és átadni a fiatalabb korosztály számára a természet értékének jelentőségét.

6.3.3 Göd - Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskola

Az alsógödi Búzaszem Katolikus Általános Iskola és Művészetoktatási Iskolában két osztályt mértünk fel: 3. osztály (22 fő) és 5. osztály (20 fő).

Göd az agglomeráció térségében található, az elmúlt évtizedben a város népessége nőtt, tekintve a budapesti munkalehetőségek elérhetőségére, valamint ideális környezetére. A Duna partján fekvő város számos zöld területtel rendelkezik, valamint közelben van a Börzsöny, illetve a Naszály-hegy, melyek kiránduló központokat, turistautakat nyújtanak. A Búzaszem iskola pedagógusai igyekeznek minél több alkalommal kivinni diákjaikat e térségekre.

Két pedagógussal készítettünk interjút, a harmadik osztályosok tanítójával, valamint az egyik néptánc oktatóval. Az utóbbit azért tartjuk fontosnak, hiszen a diákok a magyar népi kultúrára alapozott pedagógiai oktatásban vesznek részt, mely által különleges módokon is találkoznak a természettel, mindennek szerves része és alapja a néptánc.

Az interjúk során kiderült, hogy az iskolában vannak olyan osztályok, akik jurtában tanulnak. Az intézménynek van egy iskolakertje, melyet a diákok gondoznak, és mindenféle növényeket termesztnek.

Fontosnak tartják, hogy a gyerekeknek legyen elegendő idejük az étkezésre, emésztésre, valamint az ezzel járó kikapcsolásra, ezért másfél órát hagynak ebédszünetre. Az idő nagy részét az étkezést követően a szabadban töltik, az esetek nagy többségében szabad játékkal.

Az iskola közvetlen környezetében található a Szakáts Kert, amelyen található egy horgászto, valamint erdő által majdnem teljesen körülhatárolt mező, amely remek időtöltési lehetőségeket kínál az ott tartózkodóknak. A néptánc oktató is ki szokta vinni táncóra keretein belül tanítványait, ahol szokták tanulni a népdalokat, illetve a lányok a karikázó táncot járnak ott. Érdekesnek és követendőnek tartjuk, hogy szinte minden pedagógus keresi és megtalálja azokat az alkalmakat, amikor ki tudja vinni a tanulókat a természetbe.

Közeli helyszín továbbá a Duna partja, amely egy "titkos úton" elérhető az iskolából.

Az alapelvek közé tartozik a család bevonása a tanulók oktatásába, ezért számos programot szerveznek az intézmény dolgozói. A harmadik osztályosok is évi több alkalommal mennek hétvégi időpontban kirándulni az osztállyal és hozzátartozóikkal, ami jó lehetőséget nyújt nem csak a jó viszony ápolására, hanem a pedagógus és szülő közötti kapcsolatteremtésre, együttműködésre. Mindemellett a családok is megismerik egymást és a friss levegőn a szabadban töltik idejüket. Ez elő is mozdítja a jó viszonyt a pedagógus és szülők között, amiért kifejezetten hálás a harmadik osztályosok osztályfőnöke.

Az iskolában minden osztály két osztálykirándulásra megy egy tanév során, egyszer ősszel, egyszer tavasszal. A harmadikosok kedvelt célpontja az erdei iskolai központ a Börzsönyben, valamint a Homoksziget és a Dunakeszin lévő tanösvény.

A népi hangszereken való tanulás alkalmával is közvetetten a természettel találkoznak, itt gondolva a fából faragott furulyára, a dudára, tekerő hangszerekre, valamint a népi kulturális hagyományok ápolásával, plédául nemezelés, gyöngyfűzés, pünkösdi király és királylány választása során a Szakáts kertben lévő változatos ügyességi programok alkalmával.

Érdesség, hogy minden osztály készül egy produkcióval a tanév végére, amely mindig valami ünnephez, ünnepkörhöz, szokáshoz, hagyományhoz köthető. Ezeket a szokásokat, hagyományokat évközben éltetik és átélük közösen a gyerekek, pedagógusok, szülők, testvérek és így különleges, nem szokványos módokon találkoznak a természettel, természeti jelenségekkel. Mindemellett az iskolai közös rendezvényeken is gazdagodnak tapasztalattal, tudással.

Minden ősszel szerveznek egy összetett akadályversenyt az osztályoknak, ahol gyűjtőmunkát végeztetnek a tanulókkal.

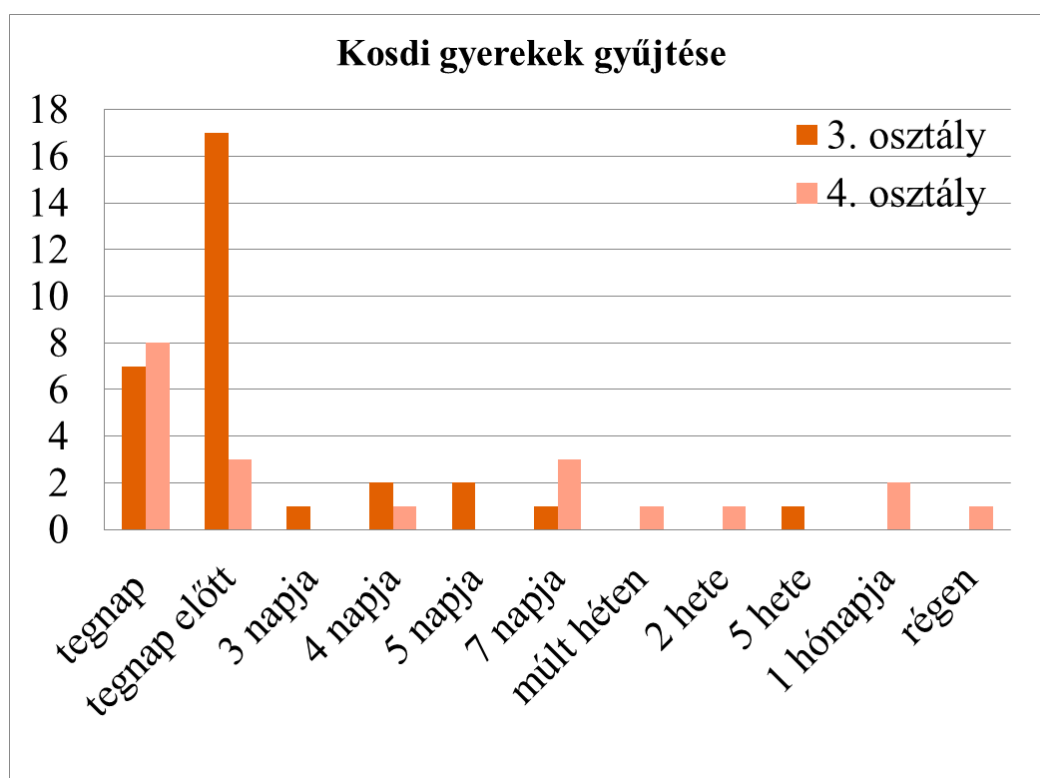
Az alsós tanító nagy hangsúlyt fektet arra, hogy megszerettesse diákjaival az erdei környezetet, ezért véleménye szerint az osztályba járó gyerekek kedvenc helyszíne elsősorban

az erdő, ami be is igazolódott a tanulók kérdőívének kiértékelése tén, 72% nyilatkozott arról, hogy első helyen szeret tartózkodni az erdőben.

7. Hipotézisek igazolása

7.1 1. hipotézis: A közvetlen élmény befolyásolja a gyűjtési szokást

Első hipotézisünkben azt fogalmaztuk meg, hogy a gyermekek gyűjtési szokását befolyásolja a közvetlen élmény. A fő kutatásban a kosdi iskolában a 3. osztályosokat közvetlen gyűjtési élmény után mértük fel, mely visszatükröződik a kapott eredményekben (lásd 19. ábra). A negyedik osztályos tanulók nem vettek részt kifejezett gyűjtőmunkán, ami visszaköszön abban, hogy sokkal távolabbi gyűjtési időpontot adtak meg, valamint kevesebb termést, tárgyat jelöltek.

19. ábra: Mikor gyűjtöttek utoljára a kosdi gyerekek?

A terényi iskolában felmért diákokat sem érte közvetlen élmény, a választás mégis nehéz volt számukra, mivel rendszeresen kint tartózkodnak, így rendszeresen találkoznak az évszakok természeti kincseivel.

A Búzaszem iskolában ősszel végeztek a harmadikosok egy akadályverseny kapcsán gyűjtőmunkát, de ez már halványuló emlék volt számukra, így szélesebb skálán mozgó

időpontokat írtak ők is. Különböző alakú és méretű botokat kellett gyűjteniük, mely visszaköszönt a halványuló emlékek ellenére is, hiszen a tanulók 20 százaléka írta, hogy gyűjti, ha természetben van.

További kérdéskört nyit ki ezen eredmény, miszerint: hogyan befolyásolja a rendszeres kinti tartózkodás a gyermekek gyűjtési szokását.

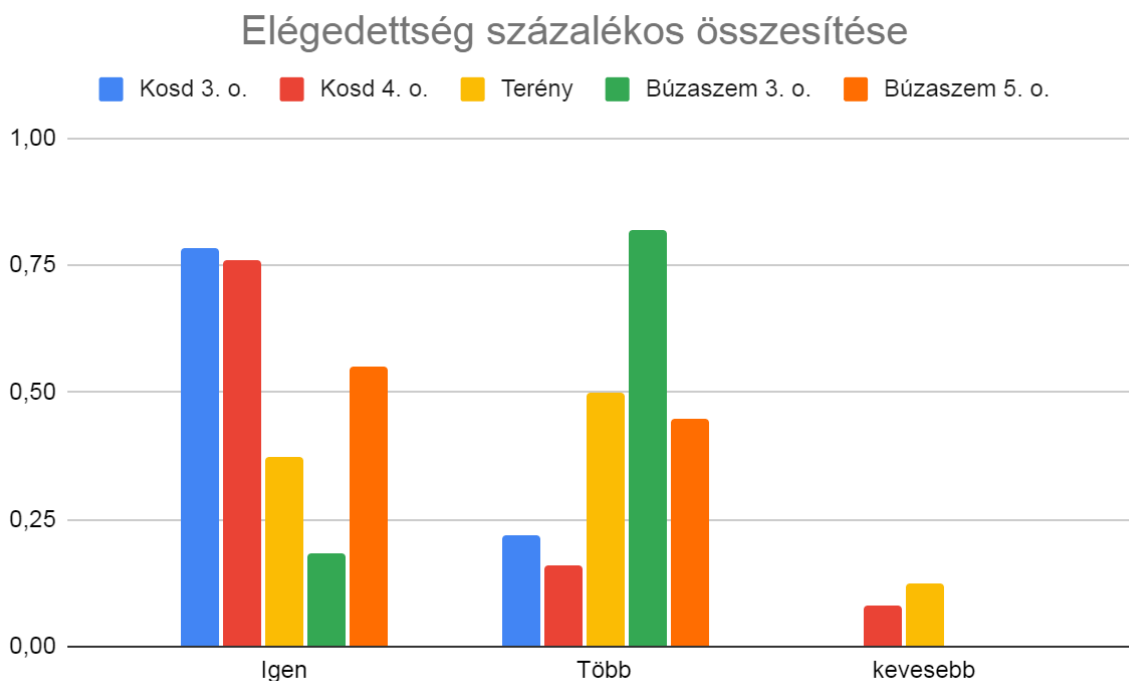
Első hipotézisünk beigazolódott a kapott eredmények függvényében a vizsgált tanulókra, miszerint a közvetlen élmény befolyásolja a gyűjtési szokást.

7.2 2. hipotézis: A kampányszerű kinti tartózkodás nagyobb hatást gyakorol a helyszínválasztásra, mint a rendszeres

Második hipotézisünkben azt fogalmaztuk meg, hogy a kampányszerű természetben való kintlét nagyobb hatást gyakorol a tanulókra, mint a rendszeres kinti tartózkodás.

Rövid távon, közvetlen élmény után valóban nagyobb hatást gyakorol a helyszínválasztásra, melyet az előkutatási eredmények alátámasztanak. Az erdei iskola után azt nyilatkozták többen (13 fő), hogy szívesebben tartózkodnak az erdőben, mint más természetben lévő helyen. Az utánkövető kérdőívben, a fentebb említett nyilatkozáshoz képest három hónappal később csökkentek az 5. osztályosoknál az erre vonatkozó számok: 5 fő (lásd 3. ábra).

Hosszú távon azonban másképp működik a motiváció. A rendszeres kinti tartózkodás egy biztos alapokon lévő motivációt ad hosszú távon. A fő kutatás során olyan tanulókat vizsgáltunk, akiknek lehetőségük van iskolai keretek között minden nap a természetben időt tölteni. Ezen tanulók nagy százaléka elégedett a kinti töltött idővel (lásd 20. ábra), valamint első helyre sorolja az erdei helyszínt, ahol szívesen tartózkodik.

20. ábra: elégedettség százalékos összesítése

További kutatást igényel, valamint továbblépési lehetőség a hosszú- és rövid távú motivációt befolyásoló tényezők vizsgálata, ezek összehasonlítása.

Ezen hipotézisünk részben igazolódott a vizsgált tanulók függvényében, hiszen a kampányszerű, valamint a rendszeres kinti tartózkodás is nagy hatást gyakorol a tanulók helyszínválasztására.

7.3 3. hipotézis: A lehetőségek befolyásolják a kinti tartózkodás vágyát

Harmadik hipotézisünkben azt állítjuk, hogy a gyermekek lehetőségei befolyásolják a kinti tartózkodás vágyát.

A pedagógusokat és a szülőket is megkérdeztük a tanulók lehetőségeiről, valamint a mi feltételezéseinket sorba rendezték a tanulók. A kitöltésekből eredményként kaptuk, hogy a vizsgált tanulónak számos lehetőségük van, amit mind az iskolában, mind otthon kihasználnak. Lehetőség az iskola közelében lévő erdő, mező, rét, hegy, focipálya, kulcsosház, Gyurgyalag telep. A vizsgált iskolák adottságai, felfogása és támogatása miatt a pedagógusok vihetik a tanulókat tanórán belül és -kívül a természetbe, így a tanulók napi szinten találkoznak

a fentebb említett helyszínekkel. A szülők válaszai alapján a vizsgált tanulók 56% minden nap eljut azon természetben lévő helyszínekre, amelyekre lehetősége van (lásd 21. ábra)

Egyenesen arányos a sok lehetőség az időben való kihasználással, hiszen a szülők válaszai alapján a gyerekek nagy része minden nap kint tartózkodik az írt helyszíneken.

21. ábra: gyermekek kint tartózkodása családi környezetben

Harmadik feltételezésünk is teljesült a mért tanulók viszonylatában, miszerint lehetőségek befolyásolják a kint tartózkodás vágyát.

8. Tovább lépés lehetőségei

A kutatást mindenképp érdemes lenne folytatni, még hozzá úgy, hogy több alternatív iskolában elvégezni a mérést, emellett pedig általános iskolákban is felmérni ugyanezt, hogy így még tisztább képet kaphassunk a hipotéziseinkről, nem csak alternatív környezetre levetítve. Ebben a nehézség az alternatív iskolák elérhetősége, fogékonysága a kutatáshoz. A felmérésünk további kutatások alapjául is szolgálhat a későbbiekben.

A kutatás bővítését követően azt gondoljuk, hogy érdemes lenne az eredményeket valamilyen nyilvános platformon is megjeleníteni, amely lehetővé teszi, hogy sok pedagógus lássa, hogy a környezeti nevelés, valamint a természetben töltött idő növelése kifejezetten jó és működőképes lehet az oktatásban. Ezt legkönnyebben olyan iskolákban lehetne elérni, ahol a közvetlen környezet alkalmas arra, hogy tanulóikat többet vigyék a természetbe vagy akár alkalmas a kinti tanterem kialakítására.

Amennyiben bővítésre kerülne a kutatás, abban az esetben a megkeresett általános iskolák is opciók lehetnek arra, hogy ott elindításra kerüljön egy ilyesfajta mozgalom, melyet akár még mi is követnénk, segítenénk. Ez létrejöhet egy egyszerű rövid projektként is akár, melyet egy egész iskola, vagy csak egy osztály is végezhetne. Szeretnénk népszerűsíteni és hangsúlyozni azt, hogy a természetben töltött idő és az ott végzett tevékenység mennyire értékes és fontos a gyermekek számára.

Az eredmények közzétételére és a természetben töltött idő népszerűsítésére az egyetemeken is lehetne lehetőség az órák keretében vagy egy önálló, például szabadon választható tárgyként is. Ennek eléréséhez pedig arra van szükség, hogy ez és számos másik kutatás, amely ebben a témában elérhető, eljusson egyetemi oktatókhoz is.

Számos további lehetőség áll rendelkezésre a kutatás bővítéséhez, és az eredmények, valamint az ötletek népszerűsítésére, a fent említettek csak pár kiemelt példa erre.

9. Összefoglalás

„A természet mindig, mindenkor elérhető a számunkra. Akár egy türelmes tanítómester, vár, hogy megálljunk és összekapcsolódjunk vele.” (Esterházy, 2021.) Kutatásunk témaválasztásának és létrejöttének indoka többek között a természethez fűződő viszonyunk, természettudományos műveltségterület, valamint az érdeklődés, kíváncsiság a pedagógiai megvalósítás terén.

Kutatásunkat 3 alternatív jellegű iskolában végeztük, ahol összesen 4 osztályt és egy vegyes életkori csoportot mértünk kérdőívvel, tanítóikkal interjút készítettünk, valamint a mért gyerekek szüleit is bevontuk egy online kérdőívvel. Ezentúl pedig célunk volt, hogy megismerjünk hazai alternatív lehetőségeket, módszereket a környezeti nevelésre, természetben való oktatásra. A környezeti nevelés természeténél fogva eleve megkérdőjelezi a hagyományos oktatási formákat, módszereket (Hart, 2010).

A fő kutatásunkat megelőzte egy előkutatás, melyet két erdei iskolában végeztünk, ahol összesen 4 osztályt mértünk, mely alapján megszületett a kutatásunk iránya, célja. 3 hipotézist fogalmaztunk meg, melyek a gyűjtési szokásokra, a kint tartózkodás vágyára és lehetőségekre vonatkoztak. Első hipotézisünk beigazolódott a kapott eredmények függvényében a vizsgált tanulóira, miszerint a közvetlen élmény befolyásolja a gyűjtési szokást. Második hipotézisünk részben igazolódott a vizsgált tanulók függvényében, hiszen a kampányszerű, valamint a rendszeres kinti tartózkodás is nagy hatást gyakorol a tanulók helyszínválasztására. Harmadik feltételezésünk is teljesült a mért tanulók viszonylatában, miszerint lehetőségek befolyásolják a kint tartózkodás vágyát.

Összesen 107 tanulót mértünk, 6 pedagógussal készült interjú és 44 szülő töltötte ki az online kérdőívünket, melyek összessége adja kutatásunk és hipotéziseink eredményét.

Az általunk elvégzett kutatást még számos módon lehetne bővíteni, legfőbb javaslatunk erre, hogy a még több hazai alternatív és nem alternatív iskola mérése reprezentatívabb képet adhat a megfogalmazott hipotézisekre.

Dolgozatunk a *Kint lenni kín?* címet viseli, mely egy kérdés és többféle választ is adhatunk rá. Kutatásunk végéhez érve azt tudjuk mondani, hogy a mért tanulók viszonylatában a válasz erre a kérdésre egyértelműen a nem, azonban arra is választ kaptunk, hogy ez a kérdés sokkal inkább releváns a pedagógusok és a szülők körében, így az esetleges kutatás bővítésénél ez egy fontos kiindulópont lehet a későbbiekben.

10. Ábrajegyzék

1. ábra: Elő kutatásban az erdei helyszín választásának változásai a 3. évfolyamon	10
2. ábra: Elő kutatásban az erdei helyszín választásának változásai az 5. évfolyamon	10
3. ábra: Kinti tartózkodás vágya az 5. évfolyamon az elő kutatásban	11
4. ábra: A gyűjtések sokszínűsége számokban kifejezve	12
5. ábra: Kirándulási vágy az ötödik osztályosok között.....	12
6. ábra: A kertben való tartózkodás vágyának összehasonlítása a 3. és 2. évfolyamon.....	13
7. ábra: A különböző évfolyamok gyűjtési szokásai.....	14
8. ábra: tanulói kérdőív.....	33
9. ábra: 3. osztályosok körében legkedveltebb helyszínek.....	36
10. ábra 4. osztályosok körében legkedveltebb helyszínek.....	36
11. ábra: terényi iskola helyszínválasztás.....	38
12. ábra: szabadban töltött idő gyakorisága (3. osztály)	39
13. ábra: szabadban töltött idő gyakorisága (5. osztály)	40
14. ábra: összesített elégedettség	41
15. ábra: a gyermekek lakhatásának közelében lévő kinti helyszínek.....	42
16. ábra: Gyakorisága a gyerekek szabadidejükben való kint tartózkodásnak.....	43
17. ábra: Kint tartózkodás akadálya	44
18. ábra: Gyerekek által kedvelt helyszín választása pedagógusaik szerint.....	46
19. ábra: Mikor gyűjtöttek utoljára a kosdi gyerekek?	51
20. ábra: elégedettség százalékos összesítése	53
21. ábra: gyermekek kint tartózkodása családi környezetben	54

11. Irodalomjegyzék

CZIPPÁN Katalin, GAZDAG Rita, LEHOCZKY János, 2001 Kerettantervi segédlet a környezeti neveléshez, Budapest 2001.

https://mkne.hu/wp-content/uploads/2020/12/P1_Kerettantervi_segedlet_2001.pdf

HUNKÁR, Márta: A kutatás módszertana /Gyakorlati jegyzet/, Debrecen, 2013

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/3424/kutatas_modszertan_gyakorlati_jegyzet.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kosdi Arany János Általános Iskola Pedagógiai Programja 4. oldal

https://rhost.dyndns.info/MyWeb/www_kosdisuli_hu/dokumentumok/2020-2021/kosdiskola-dokumentumok-pedagogiai-program-20200922.pdf

LINDA Ákeson Mcgurk: Nincs olyan, hogy rossz idő, HVG könyvek, Budapest, 2020. 18. oldal

https://hvgkonyvek.hu/public/product/2108/lookinside/linda_akeson_mcgurk_nincs_olyan_hogy_rossz_ido.pdf

MANNION, G., Sankey, K., Doyle, L., Mattu, L. University of Stirling (2006). Young people's interaction with natural heritage through outdoor learning. Scottish Natural Heritage Commissioned Report No. 225

<https://www.nature.scot/sites/default/files/2018-07/Publication%202007%20-%20SNH%20Commissioned%20Report%20225%20-%20Young%20peoples%20interaction%20with%20natural%20heritage%20through%20outdoor%20learning.pdf>

Major Lenke: A környezeti nevelés szerepe a környezettudatos magatartás formálásában (2012)

https://epa.oszk.hu/00000/00011/00168/pdf/EPA00011_Iskolakultura_2012-9_067-079.pdf

Horváth Réka (2022) A fenntarthatóság pedagógiája – a környezeti nevelés bemutatása az ökoiskola működésén keresztül

https://real.mtak.hu/193759/1/Horvath_A-FENNTARTHATOSAG.pdf

Dános-Krajczár Orsolya: A természet terápiás hatásai az erdei iskolában (2018)

http://diploma.uni-sopron.hu/4688/1/danos_krajczar_orsolya_szakdolgozat.pdf

Li Q, M. K. (2007). Forest bathing enhances human natural killer activity and expression of anti-cancer proteins. Int J Immunopathol Pharmacol.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18394317/>

Ágoston Vivien (2023): Gyermek a természetben – „természetes vagy természetellenes”?

Kádár, A., & Kerekes, V. (2017). Mesepszichológia a gyakorlatban. Kulcslyuk kiadó.

<https://toaz.info/doc-view-3>

Orvos-Tóth, N. (2016). „A múltban bolyongunk vagy a jövőn rágódunk” - Így segít az élményterápia visszatérni a jelenbe. (K. Judit, Kérdező:)

<https://wmn.hu/elet/34366-a-multban-bolyongunk-a-jovon-ragodunk-igy-segit-az-elmenyterapia-visszaterni-a-jelenbe>

Kohák E. (1997): Az ökológiai tapasztalat változásai. In: Lányi András (2000): Természet és Szabadság. Humánökológiai Olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest. 152–168.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/lanyi-andras-szerk-termeszeti-es-szabadsag-humanokologiai-olasokonyv-osiris-tankonyvek-2000/?pg=90&layout=s>

Bas, M., Teksoz, G. T. és Ertepinar, H. (2011): Emphasizing local features for effective environmental education: Environmental attitudes of elementary school students living in ancient Halicarnassus (Turkey). Science Education International, 22. 2. sz. 119–132.

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ941670.pdf>

Huang, G. H. és Chang, N. B. (2003): Perspectives of Environmental Informatics and Systems Analysis. Journal of Environmental Informatics, 1. 1. sz. 1–6.

http://www.jeionline.org/index.php?journal=mys&page=article&op=view&path%5B%5D=439&path%5B%5D=pdf_272

Niklanović, M. és Miljanović, T. (2008): Doprinos nastave biologije edukaciji u oblasti ekologije i zaštite životne sredine. Pedagoška stvarnost, 54. 5–6. sz. 498–508.

<https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/4137/3/Major%20tezisek%20magyar.pdf>

Fien, J. (1999): Neveléssel és tanulással a fenntartható fogyasztásért. In: Havas P. (szerk.): A környezeti nevelés Európában. Körlánc Egyesület, Budapest. 242.

https://real.mtak.hu/56605/1/EPA00011_Iskolakultura_2012-9_067-079.pdf

12. Mellékletek

12.1 1. melléklet: Gyermekek kérdőíve (fő kutatás)

1. Mit szoktál gyűjteni, ha a természetben vagy? Jelöld meg (x)
Mikor gyűjtöttél ilyet utoljára, írd le!

3. Milyen gyakran mentek ki a természetbe a tanítás során?

- ☐ minden nap
- ☐ kétnaponta
- ☐ hetente egyszer
- ☐ kéthetente egyszer
- ☐ havonta
- ☐ félévente egyszer
- ☐ sohasem

2. Hol tartózkodsz szívesen? Állítsd sorrendbe!

4. Elégedett vagy a természetben töltött idővel?

- ☐ igen
- ☐ nem, többet szeretnék kint lenni
- ☐ nem, kevesebbet szeretnék kint lenni

12.2 2. melléklet: Pedagógus interjú kérdései

1. Az iskola közelében hány helyre lehetne kivinni a tanulókat? (3. hipotézis)
2. Milyen gyakran viszi ki a tanulókat iskolaidőben? (2. hipotézis)
3. Meg van-e elégedve a fentebb válaszolt számmal, vagy szívesebben vinné még többször a tanulókat? (3. hipotézis)
4. Ha nem, mi akadályozza meg benne? (3. hipotézis)
5. Lehetséges-e a tanulókat csak a természetben oktatni? (2. hipotézis)
6. Melyik helyszín a gyerekek kedvence (megadott képek közül), miért ezt választanák, miért ez a kedvencük? (1. hipotézis)

12.3 3. melléklet: Szülői kérdőív

1. Milyen helyszínek adóttak lakhatásuk közelében, hogy gyermeke a szabad levegőn tudjon tartózkodni?
2. Milyen gyakran tartózkodik gyermeke ezeken a helyszíneken?
 - mindennap
 - kétnaponta
 - hetente kétszer
 - hetente egyszer
 - kéthetente pár alkalommal
 - havonta pár alkalommal
 - háromhavonta
 - félévente pár alkalommal
 - évente pár alkalommal
 - egyéb
3. Mi akadályozza meg, hogy gyermeke a fentebb írt helyszíneken tartózkodjon?

12.4 4. melléklet: Elő kutatásban lévő gyermekek kérdőíve

1. A hangulatjeleken jelöld, hogy az alábbi helyszíneken mennyire szeretsz tartózkodni!
(üres=nem voltál még)

a. Parkban

b. Játsszótér

c. Erdőben

d. Kertben

2. Milyen gyakran szeretnéd, hogy kimenjetez a tanóra keretében az iskola épületéből a természetbe, karikázd be!

- a. Mindennap
- b. Hetente pár alkalommal
- c. Havonta pár alkalommal
- d. Félévente
- e. Soha nem voltunk még kint

3. Milyen gyakran szeretnél kirándulni?

- a. Havonta pár alkalommal
- b. Félévente
- c. Évente
- d. Nem szoktam kirándulni

4. Mennyire félsz az alábbi állatoktól, karikázd be! (1=nagyon félek, 5=egyáltalán nem félek)

a. Pók

1 2 3 4 5

b. Hangya

1 2 3 4 5

c. Méh

1 2 3 4 5

d. Kutya

1 2 3 4 5

e. Kullancs

1 2 3 4 5

f. Poloska

1 2 3 4 5

5. Mit gyűjtesz, ha a természetben vagy? Sorolj fel minimum 3 dolgot!